

ΤΑ ΟΥ ΦΩΝΗΤΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

Εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς παρουσίας μελέτης με ᾤθησεν οὐχὶ βεβαίως ἢ πρόθεσις νὰ σκανδαλίσω τοὺς ἀναγνώστας μου ἀναπτύσσων θέματα τὰς ταπεινοτέρας ὁρμᾶς ὑποδουλίζοντα, ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία μου νὰ γνωσθῇ μία ἀκόμη, ἐλάχιστα γνωστή, πλευρὰ τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν προγόνων μας εἰς τὰ ἤθη καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν ἀναφερομένη¹.

Ὁ σκοπὸς μου εἶναι μόνον ἐπιστημονικὸς, ἡ δὲ μελέτη συνέχεια καὶ συμπλήρωσις παρομοίων διατριβῶν εἰς τὰ σεξουαλικά τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἀναφερομένων.

Ἐν ᾧ διὰ τὴν διαπραγματέυσιν παρομοίου θέματος κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν αἱ πηγαὶ δὲν εἶναι σπάνιαι (κείμενα, ἔργα μικροτεχνίας, ἀγαλμάτια, δακτυλιόλιθοι, εἰκόνες ἐν ἀγγείοις, νομίσματα κτλ.), δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ διὰ τὴν Βυζαντινὴν περιόδον, καθ' ἣν ὁ τρόπος τῆς ζωῆς καὶ αἱ περὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεις ἦσαν κατὰ πολὺ διάφοροι.

Ἰσχνᾶς πληροφορίας μᾶς παρέχουσι, κατὰ τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν, τινὰ τῶν ἔργων τοῦ Λουκιανοῦ, ἰδίᾳ ὁ Ψευδολογιστής, ὁ λόγος Δίωνος τοῦ Χρυσόστομου πρὸς Ταρσεῖς καὶ τὰ Ὀνειροκριτικὰ τοῦ Ἀρτεμιδώρου, πλείονας Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ἐν ἄλλοις ἔργοις του, καὶ μάλιστα ἐν τῷ Παιδαγωγῷ του, ἔπειτα ὁ Χρυσόστομος εἰς διαφόρους λόγους του, ἰδίᾳ εἰς τὸν περὶ παιδευστικῶν καὶ μαλακῶν², καὶ ὁ Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης ἐν τῷ περὶ θηλυδριῶν ἀνδρῶν³, ἐπιγράμματά τινα τῆς Παλατινῆς Ἀνθολογίας εἰς ἐταίρας, αἱ Διαταγαὶ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων εἰς τὰ περὶ παιδευστικῆς, μοιχείας καὶ πορνείας κεφάλαια, οἱ Νόμοι, ἐν τοῖς περὶ ποινῶν κεφαλαίοις, καὶ μάλιστα ὠρισμέναι Νεαραὶ διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οἱ Κανόνες τῶν ἱερῶν συνόδων καὶ ὅσα οἱ σχολιασταὶ αὐτῶν γράφουσιν, οἱ Νομοκάνονες, ἰδίᾳ εἰς τὰ περὶ ἔξομολογουμένων κεφάλαια, καὶ δὴ τὸ Κανονικὸν Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ⁴, αἱ πληροφορίες αἷς ἐκ τῶν Πατέρων καὶ διαφόρων Βυζαντινῶν κειμένων συνεκέντρωσεν ὁ Ν. Σουβόρωφ εἰς τὴν ἐν τῷ ὀγδόῳ τόμῳ τῶν Βυζαντινῶν Χρονικῶν δημοσιευθεῖσαν μελέτην του περὶ τῶν πιθανῶν συστατι-

1. Ἔργα πραγματευόμενα θέμα ἀνάλογον πρὸς τὸ τῆς παρουσίας μελέτης ὑπάρχουσι πολλά, ταῦτα ὁμως κυρίως ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν.

2. PG, 60, 415 ἐξ.

3. PG, 78, 525.

4. Πβ. καὶ Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, Ἀκολουθία καὶ τάξεις ἐπὶ τῶν ἔξομολογουμένων, PG, 88, 1904 ἐξ.

κῶν τῆς εἰς ἔξομολογουμένους καὶ μετανοοῦντας ἀρχαιοτάτης τάξεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ οἱ κανόνες Νικηφόρου τοῦ Ὁμολογητοῦ, τὰ Βυζαντινὰ ὄνειροκριτικὰ βιβλία, ὄρισμένα ἀγιολογικὰ κείμενα περιγράφοντα τὸν βίον ἁμαρτωλῶν γυναικῶν, ὡς εἶναι ὁ Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, καὶ τέλος ὅσα ἐν παρέργῳ σημειῶνουσιν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι καὶ ἐν μέρει τὰ ἱατρικὰ βιβλία.

Διὰ τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας ὑλικὸν παρέχουσι τὰ στιχοιργήματα ἐλευθεριαζόντων στιχοπλόκων, ὡς τοῦ Κρητὸς Στεφάνου Σαχλίκη καὶ τοῦ στιχοιργήσαντος τὸν Ἑπαινον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν.

Περὶ εἰδικῶν Βυζαντινῶν μονογραφιῶν, ὡς ἦσαν τῶν ἀρχαίων Φιλαίνιδος καὶ Ἐλεφαντίνης τὰ Ἑταιρικὰ σχήματα¹, καὶ τῆς διασώσεως σχετικῶν εἰκόνων, οὐδὲ λέξις μνειάν γενικὴν μόνον περὶ τῶν τελευταίων ἔχομεν προκειμένου περὶ διακοσμῆσεως τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν, ὡς κατωτέρω θὰ εἴπωμεν. Ἐν τῷ προκειμένῳ δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ πόλεμος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ὑπ' αὐτῆς καταστροφή ἔργων σκανδαλώδους περιεχομένου.

Προτοῦ εἰσέλθω εἰς τὸ θέμα μου, ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω ὅτι, ὅσα κατωτέρω θὰ εἴπω, ἀποτελοῦσιν ἐκτροπὰς διεστραμμένων ἀτόμων σφόδρα ψεγομένης, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς συνηθείας τῆς μεγίστης πλειονότητος τοῦ ἐγκρατοῦς Βυζαντινοῦ λαοῦ.

Οἱ Βυζαντινοὶ, παλαιὰν, κακὴν συνεχιζόντες συνήθειαν, τὴν τῶν παιδικῶν, δὲν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τοῦ πάθους τῆς παιδεραστίας καὶ ἀνδρομανίας, τὸ ὁποῖον ὑπελάμβανον ὡς δαιμόνιον, καὶ δὴ τὸ αἰσχυρότατον τῶν δαιμονίων². Τοῦτο, κατὰ συγγραφέα τῶν μέσων τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος, Νεῖλον τὸν ἀσκητὴν: « εἰσέφερε τῇ ψυχῇ παιδάς εὐειδεῖς φαντασιοῦσθαι παρακαλοῦντας τὸν νοῦν καὶ προτρέποντας πρᾶξαι τὴν ἁμαρτίαν »³.

Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, τὰ εἶδη τῆς ἀρσενικοκωϊτίας ἦσαν τρία⁴: τὸ πρῶτον, τὸ καὶ ἐλαφρότερον, ἦτο « τὸ παρ' ἄλλων παθεῖν », τὸ δεύτερον, τὸ βαρύτερον τοῦ πρώτου, « τὸ ποιῆσαι εἰς ἕτερον » καὶ τὸ πάντων βαρύτερον « τὸ παθεῖν παρ' ἑτέρου καὶ ποιῆσαι εἰς ἕτερον »⁴.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι, ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὸν ἀρχαῖον κόσμον,

1. Κατὰ τὸν Σουΐδαν: « Ἀστυάνασσα Ἐλένης τῆς Μενελάου θεράπεινα, ἦτις πρώτη τὰς ἐν τῇ συνουσίᾳ κατακλίσεις εὔρε καὶ ἔγραψε περὶ σχημάτων συνουσιαστικῶν, ἦν ὕστερον παρεξήλωσαν Φιλαινίδος καὶ Ἐλεφαντίνης αἱ τὰ τοιαῦτα ἐξορησάμεναι ἀσελήγηματα ».

2. Μακάριος Αἰγύπτιος, PG, 34, 224. Ἀκολουθία ἀγίου Ἀνδρονίκου (Κυπριακαὶ Σπυδαί, 12, 165).

3. Νεῖλου, Ἐπιστολαί, PG, 79, 449.

4. Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, Ἀκολουθία καὶ τάξις τῶν ἐξομολογουμένων, PG, 88, 1893. Κανόνες τῶν ἀγίων Πατέρων (Βυζαντινὰ Χρονικά Πετροπούλεως, 8, 413).

τόσον τὸ πάθος εἶναι εὐρύτερον διαδεδομένον. Κατὰ τὸν Α' μ.Χ. αἰῶνα, Λίων ὁ Χρυσόστομος, περὶ τῶν Βορυσθενιτῶν δμιλῶν, λέγει ὅτι οὗτοι ἐμαίνοντο περὶ τοὺς ἔρωτας τῶν ἀρρένων, παραμειναντος παρ' αὐτοῖς τοῦ πάθους ἐκ τῆς μητροπόλεως¹, ὁ αὐτὸς δὲ συγγραφεύς, ἐν τῷ Εὐβοϊκῷ του, δμιλεῖ περὶ πορνοβοσκῶν συγκεντρούντων ἐν Εὐβοίᾳ εἰς ρυπαρὰ οἰκήματα αἰχμάλωτα σώματα γυναικῶν ἢ παιδῶν².

Μετὰ ταῦτα, μνειάν κιναιδῶν ἢ, ὡς ἔλεγον, τῶν νοσούντων τὴν θήλειαν ἢ γυναικείαν νόσον, ποιεῖται ὁ Λουκιανὸς ἀναφέρων τὴν τότε δημῶδη παροιμίαν: « θάπτον ἂν πέντε ἐλέφαντας ὑπὸ μάλης κρῦψει τις ἢ ἓνα κίναιδον » καὶ βεβαιῶν ὅτι ἡ συνάντησις πρὸς κιναιδὸν ἐθεωρεῖτο κακὸς οἰωνός³.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ψέγων τοὺς ἀνδροβίτας⁴, προσθέτει: « τὸ δὲ ἄρρεν οὐδενὶ τρόπῳ χαρίζεται θήλειαν ἀπόλασιν »⁵.

Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα Ἰουστίνος ὁ μάρτυς βεβαιοῖ ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ ἔθνηκοὶ σύγχρονοὶ του προῆγον οὐ μόνον τὰς κόρας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄρρενας καὶ ὅτι: « ἀνδρογύνων καὶ ἀρρητοποιῶν πλῆθος κατὰ πᾶν ἔθνος ἐπὶ τούτου τοῦ ἄγους ἔστηκε »⁶.

Τὴν συνθήειαν τῆς ἀρσενοκοιτίας πιστοποιεῖ ὁμοίως καὶ ὁ Ἀρτεμιδώρος, ὅταν ἐν τοῖς Ὀνειροκριτικῶς του γράφει ὅτι, ἐάν νέος ἴδῃ ὅτι ἐγένετο γέφυρα: « πόρονος γενόμενος, πολλοὺς ὑποδέξεται »⁷.

Τὸ πρᾶγμα ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ Ἀθηναγόρας, παρατηρῶν ὅτι τότε: « ἄρσενες ἐν ἄρρεσι τὰ δεινὰ κατειργάζοντο »⁸, συμμαρτυροῦντα ἔχων καὶ τὸν Κλήμεντα⁹.

Ἐπανελημμένως τοῦ πάθους ἐμνημόνευσε καὶ σφοδρῶς αὐτὸ ἔψεξε Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς. Ὁ πατὴρ οὗτος ἀπέτρεπε τοὺς συγχρόνους του ἀπὸ ἀρρενομιξίας καὶ ἀκάθρου πορᾶς, πιστοποιῶν ὅτι οἱ σύγχρονοὶ του ἦσαν « περὶ τὰ παιδικὰ ἐμμανῶς ἐπισημένοι »¹⁰, ὅτι συχνὰ οἱ ἄνδρες ἔπασχον τὰ γυναικῶν, τῆς λαγνείας καταστάσης νόμου, ἦτοι κοινῆς συνηθείας, ὅτι οἱ παῖδες εἶχον διδαχθῆ νὰ ἀρνοῦνται τὴν φύσιν καὶ νὰ προσποιῶνται ὅτι

1. Δίωνος Χρυσοστόμου, Βορυσθενικός, 8.

2. Δίωνος Χρυσοστόμου, Εὐβοϊκός ἢ κνηγός, 133.

3. Λουκιανοῦ, Πρὸς ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον, 23. Ἐπιθὶ καὶ τὸ ἐργίδιον αὐτοῦ Ψευδολογιστής, 17, 20.

4. Λουκιανοῦ, Ἐρωτες, 22, 26.

5. Λουκιανοῦ, Ἐνθ' ἄν., 28.

6. Ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, Ἀπολογία πρώτη ὑπὲρ Χριστιανῶν, PG, 6, 369, 372.

7. Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκριτικά, 4, 66 (σ. 242, 26· Hercher).

8. Ἀθηναγόρου, Πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν, 6, 968.

9. Κλήμεντος, Παιδαγ., 2, 10 (σ. 210, 10· Stählin).

10. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 4, 44 (σ. 262, 7· Stählin).

εἶναι γυναῖκες¹ καὶ τέλος ὅτι εἰς τὰ συμπόσια συχνὰ εἰσέρχετο πλῆθος κιναιδῶν².

Μετὰ τὸν Κλήμεντα, Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος (PG, 34, 224) καταρᾶται τὴν τῶν Σοδόμων ἀσθένειαν, ἢ Σοδομικήν, ὡς λέγει, ἀμαρτίαν, ὁ Λιβάνιος δὲ λόγον ποιεῖται περὶ τῶν «μισθὸν διὰ τὴν ὥραν λαμβανόντων»³ καὶ περὶ τῶν «ἐπὶ οἰκήματος καθημένων, οἵτινες ἐχάλεπαινον κίναιδοι ὀνομαζόμενοι»⁴, ἀναφέρει δὲ τότε καὶ μαστροπὸν τινα νέων Σαβιανόν⁵.

Ὁ μαθητὴς τοῦ Λιβανίου ἱερὸς Χρυσόστομος ὁμιλεῖ περὶ μαλακῶν ἢ ἐπὶ τῆς σκηνῆς μαλακίζομένων νέων⁶ καὶ πιστοποιεῖ ὅτι πολλοὶ ἐπὶ τῶν χρόνων του, παρατρέχοντες τὰς γυναῖκας: «ἀρρένων σώμασιν ἐνύβριζον»⁷, ὅτι ἄλλοι ἐσκόρπιζον τὴν περιουσίαν των «παισὶ πεπορνευμένοις»⁸, ἄλλοι δὲ πάλιν ἠνάγκαζον τοὺς νεαροὺς ὑπηρετάς των: «ὑπηρετεῖν διακονίας ἀτόποις καὶ ἔρωτι μαρῶ», προσθέτων ὅτι τὸ κακόν: «ἦν ἐν τῇ συνηθείᾳ τῇ κοινῇ»⁹. Καὶ συνεχίζων, μετ' ἀπογοητεύσεως λέγει ὅτι καταντᾶ νὰ εἶναι περιττὸν τὸ τῶν γυναικῶν γένος, ἀφ' οὗ πάντα τὰ ἐκείνων πράττουσιν οἱ ἄνδρες, καὶ ὅτι ἡ παιδευαστία ἐπὶ τῶν χρόνων του ἦτο νόμος, τῶν ἀνδρῶν: «ἐν μέσαις ταῖς πόλεσι τὴν ἀσχημοσύνην ἐργαζομένων»¹⁰.

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὁμιλεῖ δι' ἀσελγῆς μειράκιον ὥσπερ αἱ πόρνοι αἰσχρὰ λυγίζομενον¹¹ καὶ καμπτόμενον¹², διὰ θηλυδρίας ἀρρενας, οἵτινες οὔτε ἄνδρες ἦσαν οὔτε γυναῖκες καὶ οἵτινες ἦσαν ἄνδρες διὰ τὰς γυναῖκας καὶ γυναῖκες διὰ τοὺς ἄνδρας¹³.

Καὶ ἡ κακὴ συνήθεια συνεχίζεται. Βασίλειος ὁ Μέγας εἰς τὸν 87^{ον} κανόνα του ὁμιλεῖ διὰ τὰς ἀρρητοποιίας τῶν ἀρρένων¹⁴, Γρηγόριος δ' ὁ Νύσσης διὰ τὴν ἐπὶ τῶν χρόνων του παιδευαστίαν¹⁵.

1. Κλήμεντος Παιδαγ., 2, 10, 87 (σ. 210, 21)· 3, 3, 21, 2 (σ. 249).

2. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 4 (σ. 353, 12· Stählin).

3. Λιβανίου, Ἔχων τις γυναῖκα καὶ ὦν ὑπὸ πατρὶ ἀπεδήμησε, § 42 (τόμ. 7, 573· Förster).

4. Λιβανίου, Πρὸς Ἀριστείδην ὑπὲρ τῶν ὀρηστών, 39 (τόμ. 4, 444· Förster).

5. Λιβανίου, Ὑπὲρ Θαλασσίου, 28 (τόμ. 3, 321· Förster).

6. Χρυσόστομος, PG, 49, 229· 57, 427· 62, 236.

7. Χρυσόστομος, PG, 60, 472.

8. Χρυσόστομος, PG, 61, 102, 495.

9. Χρυσόστομος, PG, 59, 513· 62, 706.

10. Χρυσόστομος, PG, 47, 361.

11. Ὅρα ὅτι παρ' ἀρχαίοις οἱ κίναιδοι ἐχαρακτηρίζοντο ὡς κελυγισμένοι (Πολυδέκους, Ὄνομαστ., 6, 127).

12. PG, 36, 217. ΒΒΠ, Β' Π, 127.

13. PG, 37, 1583, 1584.

14. Πάλλη-Ποτλή, Σύνταγμα, 4, 263.

15. Πάλλη-Ποτλή, Σύνταγμα, 4, 309.

Τὸ κακὸν κατὰ τὸν Δ' πρὸς τὸν Ε' αἰῶνα εἶχε πολὺ ἔνταθῆ, ὡς δεικνύουσι καὶ αἱ ἀνωτέρω μαρτυρίαι καὶ ὡς ἐπιπροσθέτως ἐπιβεβαιούσιν ὃ τε Ἄμασειας Ἀστέριος ὁμιλῶν δι' « ἀνδρογύνους ὄνιον παρέχοντας τῷ δήμῳ τὴν ὥραν »¹ καὶ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης ἀποφαινόμενος ὅτι οὐδεὶς, ἀνδρικὸν ἔχων φρόνημα, δέον νὰ παρασύρεται ὑπὸ τῶν ἀνδρογύνων: « τῶν τὸν ἀνθρώπινον ἐξορχουμένων βίον »², πρὸς δὲ ὁ ἀσκητῆς Νεῖλος συνιστῶν νὰ φεύγωσιν οἱ σύγχρονοὶ του τὰς συναστροφὰς τῶν ἀκαθάρτων νέων τῶν τε εὐμόρφων καὶ τῶν ἀμόρφων³ καὶ αἱ Διαταγαὶ δὲ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων συνιστῶσαι: « οὐ παιδοφθορήσεις· παρὰ φύσιν γὰρ τὸ κακόν »⁴. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔπειτα ὁμολογεῖ ἐν ταῖς Νεαραῖς του ὅτι τινὲς τῶν συγχρόνων του ἀδεῶς ἐτόλμων « ἄρρενες ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην ἐργαζόμενοι »⁵.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ ἱστορικὸς Ἀγαθίας πιστοποιεῖ ὅτι κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα οἱ ἄνδρες: « εἰς ἀλλήλους ξεῖνον ἄγουσι γάμον »⁶, ἐν ἐπιγράμματί του δὲ ὁμιλεῖ διὰ τὴν παιδομανῆ ἀλιτροσύνην⁷, ἐπιμαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ Νηστευτῆς, ὅταν συνιστᾷ εἰς τὸν ἐξομολόγον νὰ ἐρωτᾷ τὸν ἐξομολογούμενον « περὶ ἀρσενοκοιτίας » καί: « εἰ, παρὰ φύσιν, εἰς ἄνδρα ἢ εἰς παιδίον περιέπεσε »⁸.

Κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ὁμιλεῖ διὰ τοὺς « ἀσχημοσύνην πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐπιδεικνυμένους »⁹, κατὰ τὸν Θ', ἐν τῷ Ὀνειροκριτικῷ τοῦ Ἀχιμετ γίνεται μνεῖα περὶ συνουσιασμοῦ μετὰ νεανίου¹⁰, ἐν τῇ Ἐκλογῇ δὲ τῶν νόμων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (PG, 113, 540) ξίφει ἐτιμωροῦντο οἱ ἀσελεῖς οἱ τε ποιοῦντες καὶ οἱ πάσχοντες.

Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ὁ οἰκουμηνικὸς πατριάρχης Ἀθανάσιος ζητεῖ ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον νὰ μὴ μένωσιν ἀτιμώρητοι οἱ ἀρρενομανοῦντες¹¹, κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἡμετέρας αὐτοκρατορίας ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος φρονεῖ ὅτι εἰς τὸ κράτος ἐπῆρχοντο τὰ δεινὰ, διότι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν « ἀρρενομανίαις ἐγκείμενοι »¹².

Τὰ αὐτὰ ἐφρόνει καὶ ὁ Γεωργηλάς, ὅστις ἐπίστευεν ὅτι τὴν ὑποδούλω-

1. PG, 40, 221.

2. PG, 78, 525.

3. PG, 79, 284.

4. PG, 1, 1000.

5. JN, 2, 398.

6. Ἀγαθίου, Ἐπιγράμματα, ἐπιγρ. 82, στίχ. 8 (Βόνν.).

7. Πβ. Ἑλληνικὴν Ἀνθολογίαν, V, 302, 8.

8. PG, 88, 1912, 1893.

9. PG, 99, 1728.

10. Ἀχιμέτ, Ὀνειροκριτικόν, κεφ. 128, σ. 79, 1 (Drexl).

11. Μανουήλ Γεδεών, Κανονικαὶ διατάξεις, 2, 46.

12. Ἰωσήφ Βρυεννίου, Τίνες αἱ αἰτίαι τῶν καθ' ἡμᾶς λυπηρῶν, 3, 119 (Βουλγάρεως).

σιν τοῦ ἔθνους εἰς τοὺς Τούρκους προεκάλεσαν, πλὴν ἄλλων, καὶ οἱ ἄνδρo-μανιές¹, ἐν ᾧ ὁ Μανόλης Σκλάβος συνίστα νὰ ἀφήσωσιν οἱ σύγχρονοὶ τοῦ τὴν ἄρσενoκοιτίαν².

Τέλος, κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ὁ Κύπριος χρονογράφος Λεόντιος Μαχαιρᾶς πιστοποιεῖ ὅτι τὴν ἄρσενoκοιτίαν πολὺ συνήθιζον τότε οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμμοχώστου³.

Τὰ παιδικὰ ταῦτα, μέχρι τοῦλάχιστον τοῦ Γ' αἰῶνος, ἐκαλοῦντο δηλί-κρια (λατ. *deliciæ*)⁴ καὶ ἦσαν εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων ἢ νεαροὶ δοῦλοι ἢ καὶ εὐνοῦχοι πρὸς φυλακὴν μὲν τῶν γυναικῶν παραλαμβανόμενοι, οἱ ἴδιοι ὅμως ὑπὸ τῶν δεσποτῶν ὡς γυναῖκες χρησιμοποιοῦμενοι⁵, παρὰ τὰς ὑπὸ τῶν νόμων ἐπιβαλλομένας ποινάς⁶.

Κατὰ τὸν Γεώργιον Μοναχόν, τὰ ὄντα ταῦτα, μὴ δυνάμενα κανονικῶς νὰ συνευρεθῶσι μετὰ γυναικῶν: «διὰ χειρὸς καὶ δακτύλου ἔφθειρον τὰς ἀθλίας»⁷.

Περὶ τῶν εὐνοῦχων τούτων, κατὰ τὸν Δ' πρὸς τὸν Ε' αἰῶνα, ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος λέγει ὅτι: «τὰ τῶν γυναικῶν ἔπασχον μετ' ἀνδρῶν ὡς γυναῖκες μαλακῶς εὐναζόμενοι»⁸. Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, Ἰωάννης ὁ Νηστευτῆς ἐξήτει, ἵνα ὁ ἐξομολογούμενος ἐρωτᾶται «περὶ συνουσίας εὐνοῦχου» (PG, 88, 1921), κατὰ δὲ τὸν Θ' ἐν τῷ Ὀνειροκριτικῷ τοῦ Ἀχμέτ φέρεται: «ἐάν τις ἴδῃ ὅτι συνουσίασεν εὐνοῦχφ...»⁹, ἀναφέρεται δὲ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς ὁ δι' ἡδονὴν εὐνουχίας τινά.

Εἶπον εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων ὄντως τοιαύτης φύσεως ἐκτροπαὶ μαρτυροῦνται, δυστυχῶς, καὶ εἰς τὰς οἰκίας ἀτόμων ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως.

Οὕτως ἀναφέρεται δηλίκιον στρατηλάτου¹⁰, ὁ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὑπαρχος Ἰωάννης ὁ Καππαδόκης μαρτυρεῖται ὅτι: «ἐτρόφα μειρακίοις ψιλοῖς καὶ

1. Γεωργηλᾶ, Ἱστορικὴ ἐξήγησις περὶ Βελισσαρίου, στίχ. 816 (CG, σ. 387).

2. Μανόλη Σκλάβου, Ἡ συμφορὰ τῆς Κρήτης, στίχ. 149 (CG, σ. 57).

3. Λεοντίου Μαχαιρᾶ, Χρονικ., 1, 464, 32 (Dawkins).

4. Pierre Marie Brun, *La vie du Saint Dositheé* (Orientalia Christiana, 26, σ. 104, 5).

5. Γεωργίου Μοναχοῦ, Χρονικόν, 2, 651, 24 (De Boor).

6. Κατὰ τὸν Ματθαῖον Βλαστάρη (Σύνταγμα κατὰ στοιχείον, Ε, κεφ. ΑΔ', Πάλλη-Ποτλή, Σύνταγμα, 6, 293): «ὁ δι' ἡδονὴν εὐνουχίας τινά, εὐγενῆς μὲν ὢν δημεύεται, εὐτελής δὲ ξίφει καὶ θηρίοις ὑποβάλλεται». Διὰ τὰς εἰς τοὺς γενικῶς εὐνουχίζοντας ἐπιβαλλομένας ποινάς, βλ. Φωτίου, Νομοκάνονα (Πάλλη-Ποτλή, Σύνταγμα, 1, 53).

7. Γεωργίου Μοναχοῦ, Χρονικόν, 654, 4 (De Boor).

8. Βλ. τὸ Λεξικόν τοῦ Σουΐδα, ἐν λ. περὶ σπαδῶνων, ἥτοι ἀποκόπων.

9. Ἀχμέτ, Ὀνειροκριτικόν, κεφ. 128, σ. 79, 1 (Drexl).

10. Pierre Marie Brun, Ἐνθ' ἄν.

μήπω λείψ τοῦ σώματος ἀρρενοφανέσι »¹, Θεοδοσίος δ μικρός : « ἐφίλει ἔρωτι Χρυσάφιον κουβικουλάριον ὡς πάνυ εὐπρεπῆ ὄντα »², ὁ Λουκιανός, ἐν τῷ ἔργῳ του Ἔρωτες (10), διαζωγραφίζει τὴν ροπὴν τῶν πλουσιῶν πρὸς νεαρὰ παιδάρια, περὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' φέρεται ὅτι ἐφίλει τοὺς εὐειδεῖς³, ὡς παιδεραστῆς δὲ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα κατηγορήθη καὶ ὁ Μακεδόνιος⁴, Νεόφυτος δὲ ὁ Ἐγκλειστος βεβαιοῖ ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ Μεγάλου ὁ σοδομισμὸς ἐπεκράτει « οὐ μόνον παρὰ τοῖς τυχοῦσι, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν ἀρχικωτάτων τούτων καὶ περιβλέπτων ἀνδρῶν »⁵. Πρόσθετες ὅτι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τὸν χρονογράφον, εὐρέθησαν ἀρρενοφιθόροι πολλοὶ ἀρχοντες καὶ ἀρχιερεῖς⁶, κατὰ δὲ τὸν Μαλάλαν, ἐπὶ τῶν χρόνων του εὐρέθησαν πολλοὶ ἀνδροκοῖται⁷.

Παιδάρια βινούμενα, ἣ καὶ νέους, ἠδύνατό τις νὰ συναντήσῃ εἴτε εἰς τῶν πλουσιῶν τὰ συμπόσια, ἔνθα μνημονεύονται : « ἀβρῶν κλάσεις παίδων κινουμένων ἀνάνδρως »⁸ ἢ : « οἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν κυμβαλίζοντες πεπορνευμένοι »⁹, ἢ εἰς διάφορα ἐργαστήρια καὶ καπηλεῖα¹⁰, εἴτε εἰς πορνεία¹¹ εἴτε καί, ὡς πολλάκις παρεπονοῦντο οἱ Βυζαντινοί, εἰς τὰ θέατρα, ὅπου οἱ ὄρχησταὶ ἤσκουν καὶ ἀθεμίτους ἔρωτας¹².

Τὰ ἄθλια ταῦτα ὑποκείμενα, ἵνα τοὺς ἔραστὰς προσελκύσωσι, διάφορα μετεχειρίζοντο μέσα ἢ ὅπλα δῆ, κύπτοντες, ἔκαμνον ἀπρεπεῖς κινήσεις, ἀπογυμνοῦντα τὰ τῆς φύσεως ἀπόρρητα¹³, ἢ ἀπρεπῶς τὰς χεῖρας ἐκίνουν¹⁴ ἢ τὴν κεφαλὴν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἔκλινον, ἀκρατῶς καὶ ἀναιδῶς γελῶντα¹⁵. Πρὸς τούτοις

1. Α υ δ ο ὕ, Περὶ ἀρχῶν, 3, 62 (σ. 256, 14· Βόνν.).

2. Μαλάλα, Χρονογρ., 363, 3.

3. Θεοφάνους, Χρονογρ., 1, 443, 15 (De Boor).

4. Θεοφάνους, Ἐνθ' ἀν., 1, 155, 10.

5. Νεοφύτου Ἐγκλειστοῦ, Ἀνάμνησις περὶ σεισμῶν διαφόρων (Anal. Boll., 2, 209, 26).

6. Γεωργίου Μοναχοῦ, Χρονικόν, 2, 645 (De Boor). Θεοφάνους, Χρονογρ., 1, 177, 12 (De Boor).

7. Μαλάλα, Χρονογρ., 436, 5.

8. Γρηγόριος Θεολόγος, PG, 37, 1438.

9. Χορικίου, Ὑπὲρ τῶν ἐν Διονύσου τὸν βίον εἰκονιζόντων, 363, 15 (Förster-Richtsteig).

10. Σύνοψις V, 4, 3 (JGR, 5, 634).

11. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3 (σ. 248, 5· Stählin). Δίων ὁ Χρυσόστομος (Εὐβοϊκὸς ἢ κυνηγός, 133) ὁμιλεῖ περὶ πορνοβοσκῶν : « προϊστάντων αἰχμάλωτα σώματα παίδων ἐπ' οἰκημάτων ρυπαρῶν » καὶ ὁ Λιβάνιος (Ὑπὲρ Θαλασσίον, τόμ. 3, σ. 321, 12, 21· Förster), ὡς εἰρηται, περὶ μαστροποῦ νέων καλῶν.

12. Κλήμεντος, Παιδαγ., 2, 10, 113 (σ. 225, 1· Stählin).

13. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 3, 20.

14. Προκοπίου Γάζης, Πανηγυρικός εἰς Ἀναστάσιον, 507, 6 (Βόνν.).

15. Σουΐδας, ἐν λέξει περὶ σπαδῶνων, ἦτοι ἀποκόπων.

ἐκοσμοῦντο καθ' ὑπερβολήν. Ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης ὁμιλεῖ περὶ καλλωπισμοῦ τῶν προΐσταμένων παιδαρίων, τὰ ὅποια πρὸς τοῦτο οἱ ἀνδραποδοκᾶπλοι ἐβίαζον¹.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἔψεξε τοὺς Ἀντιοχεῖς, διότι παρ' αὐτοῖς ὑπῆρχον: « παιδάρια περὶ κάλλους ἀμιλλώμενα ταῖς γυναίξιν »², ἐτόνισε δὲ καὶ Ἰσιδώρος ὁ Πηλουσιώτης ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του οἱ ἀνδρόγυνοι ἐθήρευον τοὺς ἀνδρας διὰ τοῦ καλλωπισμοῦ³.

Μέρος τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν τοιούτων ἐννοεῖται ὅτι ἀπετέλει ἡ ἐπιμελὴς ἀνάδεις τῆς κόμης, τὴν ὁποίαν οὗτοι οὕτω προσέδεον, ὥστε νὰ ἀποτελῆται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κεκρύφαλος⁴, ἔπειτα ἡ χοῆσις μύρων⁵, ὡς καὶ ἡ περὶ τὸν λαμὸν περιθεσις χρυσῶν περιδεραιῶν⁶.

Ἡ τοιαύτη ἀπὸ τῆς φύσεως παρέκκλισις ἐλύπει τοὺς ὀρθῶς φρονοῦντας, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἡγεμόνας, οἵτινες ἐλάμβανον μέτρα κατὰ τοῦ κακοῦ καὶ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνικοὺς νόμους ἀκολουθοῦντες. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ἐπὶ παραδείγματι, βλέπων ὅτι ἡ παιδευραστία διενηργεῖτο ἐλευθέρως καὶ μέγας ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν κιναιδῶν, ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα⁷.

Μέτρα ἐπ' ἴσης αὐστηρὰ ἔλαβε καὶ Ἀναστάσιος ὁ Δίκωρος κατὰ τῶν παίδων, οἵτινες, ἀνδρες ὄντες, ἤθελον νὰ εἶναι γυναίκες⁸. Τρίτος ἔρχεται ὁ Ἰουστινιανός, ὅστις διὰ τῆς Νεαρᾶς του περὶ ἀσελγαινόντων διέταξεν ἵνα ἀπόσχων ἀρρενες τῆς πρὸς ἄρρενας ἀσχημοσύνης ὑπομιμνήσκων τὰς ὑπὸ τῶν νόμων ἐπιβαλλομένας ποινὰς καὶ ἀπειλῶν πικροτάτας τιμωρίας ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως ἐπιβαλλομένας⁹.

Ὁ Κώνστας ὠρισε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐβίνει παρὰ φύσιν¹⁰. Περὶ φυλακίσεως δὲ ἀρσενικοιτῶν ὁμιλεῖ ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός (PG, 96, 128).

Τὸ πάθος τῆς ἀρσενικοιτίας ἐχαρκτηρίζετο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὡς ἡ

1. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 3, 21, 2 (σ. 248, 27· Stählin). Περὶ ἀναλόγου στολισμοῦ τότε τῶν κοινῶν γυναικῶν, βλ. ΒΒΠ, Β' II, 127.

2. Ἰουλιανοῦ, Ἀντιοχικός, 445, 25 (Hertlein).

3. Ἰσιδώρος Πηλουσιώτης, PG, 78, 776.

4. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 3, 23 (σ. 250· Stählin).

5. Χρυσόστομος, PG, 48, 974. Διὰ παιδὰς θηλυνομένους ταῖς κόμαις ὀμίλησε καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, PG, 46, 468.

6. Γεωργίου Μοναχοῦ, Χρονικ., 2, 651, 24 (De Boor).

7. P. Dufour, Histoire de la prostitution, 3, 162. Βλ. τὴν 77ην Νεαρὰν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, JN, 1, 185, 186.

8. Προκόπιος Γάξης, Ἐνθ' ἀν.

9. JN, 2, 398. Ὁ αὐτὸς διέταξε νὰ καυλοκοπηθοῦν ἀρρενοφθόροι ἐμβαλλομένων ὄξεον καλάμων εἰς τοὺς πόρους τῶν αἰδοίων των καὶ νὰ διαπομπευθοῦν (PG, 122, 1313).

10. P. Dufour, Ἐνθ' ἀν., 3, 24.

τῶν Σοδόμων ἀσθένεια¹ ἢ Σοδομιτισμός², οἱ δ' εἰς τοῦτο δουλεύοντες ὡς Σοδομίται³ ἢ Σοδομηνοί⁴, ἀπὸ τῶν Σοδόμων ἐκείνων.

Ἀπέναντι τῆς τοιαύτης ἐκτροπῆς, ὁ Χριστιανισμὸς ἔλαβε στάσιν διδάσκων διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἐξομολόγων ὅτι ἡ παρὰ φύσιν ἐργασία ἐξοργίζει τὸν Θεόν⁵, ὅστις, πλὴν ἄλλων δεινῶν, καὶ σεισμοὺς πέμπει καὶ ἄλλα σημεῖα καὶ τέρατα ποιεῖ⁶.

Παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν δὲ καὶ ἡ Πολιτεία ἔλαβε μέτρα, αὐστηρῶς τοὺς ἀσελγαίνοντας τιμωροῦσα. Οὕτω, παλαιότερον, ὁ Ἰούλιος νόμος ἐτιμῶρει διὰ ξίφους ἐκείνους, οἵτινες ἐτόλμων μετ' ἀρρένων τὴν ἀθέμιτον ἀσελγίαν⁷, Λέων ὁ Μέγας τοὺς τοιοῦτους ἐφυλάκιζεν ἢ ἐξώριζεν ἢ καὶ κατεπόντιζεν⁸. Ὁ Ἰουστινιανός, ὡς εἴρηται, κεφαλικῶς ἐτιμῶρει τοὺς ἀρσενοκοίτας⁹, τιμωρία ἐπαναλαμβανομένη ἐν τῷ Προχείρῳ νόμῳ, τῷ ἠϋξημένῳ Προχείρῳ καὶ τῇ κατὰ τὸ Πρόχειρον μεταβεβλημένῃ Ἐκλογῇ¹⁰.

Ἡ κεφαλικὴ ποινὴ μετὰ ταῦτα ἐμετριάσθη, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν Βασιλικῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ ἀσελγαίνοντες, τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι, ἐξωρίζοντο¹¹.

Ἐν τῇ Ἐκλογῇ τῶν νόμων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀναγινώσκομεν: « Οἱ ἀσελγεῖς, ὅ τε ποιῶν καὶ ὁ ὑπομένων, ξίφει τιμωρεῖσθωσαν· εἰ δὲ ὁ ὑπομένων ἦττων τῶν ἰβ' ἐτῶν εὐρεθῇ, συγχωρεῖσθω ὡς τῆς ἡλικίας δηλούσης μὴ εἶδέναι αὐτὸν τὸ τί ὑπομένει »¹².

Κατὰ τὴν Ἐκλογὴν λοιπὸν τῶν νόμων, ὁ ἀσελγὴς ὁ ὑπομένων, ἐὰν ἦτο ἦττων τῶν ἰβ' ἐτῶν, συνεχωρεῖτο, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδιωτικὴν ἠϋξημένην

1. Μακάριος Αἰγύπτιος, PG, 34, 224. Ἰουστινιανοῦ, Νεαρά 114, (JN, 2, 398).

2. Νεοφύτου Ἐγκλειστοῦ, Ἀνάμνησις περὶ σεισμῶν διαφόρων (Anal. Boll., 26, 208, 15).

3. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 4, 44 (σ. 262, 7· Stählin). Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (MB, 6, 216, 9).

4. Χρυσόστομος, PG, 59, 513.

5. Anton Nyström, La vie sexuelle et ses lois⁵, 52.

6. Ὡς βροχὴν μετ' αἰθάλης. Νεόφυτος Ἐγκλειστος, Ἐνθ' ἀν.

7. Εἰσηγήσεις, 4, 18, 3. Ὁ αὐτὸς νόμος ἐπέτρεπεν ἵνα τις ἀκινδύνως φονεύῃ τὸν βιαζόμενον αὐτὸν πρὸς ἀσελγίαν. Σύνοψις Α', 67, 1, 2. JGR, 5, 112-113.

8. Νεόφυτος Ἐγκλειστος, Ἐνθ' ἀν.

9. Κῶδιξ, 9, 9, 31. Ἐκλογή, 17, 39.

10. Πρόχειρος νόμος, 39, ογ'. Πρόχειρον ἠϋξημένον, 39, 214 (JGR, 4, 190· 6, 363). Zach. v. Lisingenthal, Geschichte des gr. röm. Rechts, 341. Πβ. καὶ Ἀρμενοπούλου, Ἐξάβ., 6, 4, 3 καὶ 4.

11. Βλ. Φωτίου, Νομοκάνονα, τίτλ. Π', κεφ. Ε' (Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνοταγμα, 1, 303). Πρόχειρον ἠϋξημένον, 39, 190 (JGR, 6, 360).

12. PG, 113, 540. Πβ. καὶ Ἀρμενοπούλου, Ἐξάβ., 6, 4, 3 καὶ 4. Ἐκλογὴ κατὰ τὸ Πρόχειρον μεταβεβλημένη (JGR, 4, 110).

Ἐκλογὴν, ὃ ἦττων τῶν ἰβ' ἐτῶν ἐτύπτετο, εἰς μοναστήριον εἰσαγόμενος: « ὡς τῆς ἡλικίας δηλούσης ἀκουσίως τοῦτο πεποηκέναι »¹.

Κατὰ τὰ Βασιλικά (60, 21, 9): « ὃ ἐπιχειρῶν ἀπροεπές τι ποιῆσαι ἄρρην κᾶν εἰ ἀπελευθέρῳ ἢ δούλῳ, ἐνάγεται τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ ». Κατὰ τοὺς Πανδέκτας (47, 11, 1, 2), τὸ νὰ παραπέσῃ τις εἰς ἀσέλγειαν παῖδα ἢ παιδίσκην ἐθεωρεῖτο ἀδίκημα κατὰ τῶν καλῶν ἡθῶν, ὃ δ' ἔνοχος, τελεσθέντος τοῦ ἐγκλήματος, ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου.

Κατὰ τὰς Ἀσίζας τῆς Κύπρου: « οἱ Σοδομίται ἐντέχονται νὰ ἀποθάουν κακὸν θάνατον, ἄσχημον »².

Τέλος, κατὰ τοὺς νόμους τῶν Ὀμηριτῶν τοῦ ἐπισκόπου Ταφάρων Γρηγεντίου, οἱ ὁποιοὶ ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν Βυζαντινὴν νομοθεσίαν συμπύπτουσιν, ὃ προξενῶν μοιχείαν παίδων καὶ εὐνούχων ἔπρεπε ν' ἀφαιρῆται τὴν γλῶσσαν εἴτε ἀνὴρ ἦτο, εἴτε γυνή³.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ποινῶν, συχνότατα ἔχομεν μνημονευομένην καὶ τὴν καυλοκόπησιν τοῦ ἀθεμιτουργοῦντος καὶ εἶτα τὴν διαπόμπευσιν αὐτοῦ⁴.

Κατὰ τοὺς νόμους, ἐπ' ἴσης, ἐκωλύετο νὰ συνηγορῇ ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ὅστις ἐπὶ τοῦ ἰδίου σώματος ἔπαθε τὰ γυναικῶν⁵.

Καὶ ἡ Ἐκκλησία, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπέβαλλε ποινάς. Κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, ὃ τὴν ἀσχημοσύνην εἰς τοὺς ἄρρην διαπράξας, μετανοήσας καὶ ἔξομολογηθεὶς, ἐπὶ δέκα καὶ πέντε ἔτη ἔπρεπε νὰ κωλύεται τῶν ἁγιασμάτων, νηστεύων καὶ προσκλαίων, μετὰ τὴν πάροδον δ' αὐτῶν νὰ μεταλαμβάνῃ⁶, ποινή, ἣν ἐμετρίασεν ὁ αὐστηρὸς Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ὀρίσας, ἵνα ὃ πταίσας μὴ κοινωνῇ ἐπὶ δύο ἔτη, ἀφ' οὗ ἐλεγχθῆ ὅτι πράγματι μετενόησεν, ἐν τῷ μεταξύ ξηροφαγῶν καὶ κάμνων ἡμερησίως διακοσίας μετανοίας⁷,

1. Τίτλ. 17, 11 (JGR, 4, 42). Πβ. καὶ Ἐκλογὴν κατὰ τὸ Πρόχειρον μεταβεβλημένην, τίτλ. 19, 24 (JGR, 4, 110).

2. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (MB, 6, 216, 468).

3. PG, 86¹, 583.

4. Προκοπίου, Ἀνέκδοτα, 11, 36. Μακάριος Αἰγύπτιος, PG, 34, 236. Μαλάλα, Χρονογρ., 436, 3 ἐξ. Θεοφάνους, Χρονογρ., 271, 15 (Βόνν.). Γεωργίου Μοναχοῦ, Χρονικ., 2, 645, 3 (De Boor). Κεδρηνοῦ, Σύνοψις ἱστοριῶν, 1, 645, 17. Μιχαήλ Γλυκά, Βίβλος χρονική, 501, 2. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (MB, 6, 97, 22· 347, 20). Κατὰ τὰς Ἀσίζας, ὃ ἀρσενικοῦ καὶ ἐξωρίζετο δημευομένης τῆς περιουσίας του ὑπὲρ τοῦ ἀρχοντος τῆς νήσου.

5. Πανδέκται, 3, 1, 6. Βασιλικά, 8, 1, 1. Σύνοψις Σ, 10, 1 (JGR, 5, 608).

6. Μ. Βασιλείου, Κανονικαὶ ἐπιστολαί, PG, 138, 608. Πβ. καὶ PG, 32, 800 καὶ Ράλλη-Ποτλή, Σύνταγμα, 4, 405, 420· 6, 104. Πβ. καὶ Βυζαντινὰ Χρονικά τῆς Πετροπόλεως, 8, 374. Οἱ προσκλαίοντες, ὡς γνωστόν, ἴσταντο ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας παρακαλοῦντες τοὺς εἰσερχομένους νὰ εὐχῶνται ὑπὲρ αὐτῶν.

7. PG, 99, 1728.

ἐπὶ τρία δ' ὁ Ἰωάννης Νηστευτής, Γρηγόριος δ' ὁ Νύσσης ἐπὶ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἐκόλυε τῆς μεταλήψεως τὸν ἀρσενικοιτοῦντα¹.

Ὁ διὰ νηπιότητα ἢ πτωχείαν ἢ βίαν ἢ καθ' ὄλου βινηθεὶς δὲν ἐπετρέπετο νὰ γίνῃ διάκονος ἢ ἱερεὺς², ἐὰν δέ τις, γενόμενος κληρικός, ἐξηκολούθει νὰ βινηται, τότε, κατὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Νηστευτὴν, ἀπηγορεύετο νὰ ἱερουργῇ, καταβιβαζόμενος εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἀναγνώστου³. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἱερὸν ἄνδρα⁴, ἠδύνατο νὰ ἱερωθῇ παιδίον οὐχὶ φθαρὲν, ἀλλὰ « εἰ εἰς τοὺς μηροὺς τὴν ροὴν ἐδέξατο »⁵. Κατὰ τὸν 51^{ον} κανόνα τοῦ Μ. Βασιλείου, ἱερεὺς ἀρσενομανήσας εἰς τὴν ἰδίαν γυναῖκα καθηρεῖτο⁶.

Τέλος ὁ ἐπίσκοπος δὲν ἔπρεπε νὰ δέχεται τὰς προσφορὰς τοῦ κιναίδου⁷.

Καὶ ἡ διαστροφή προϋχῶρει. Πολλοί, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰς παρὰ φύσιν μετὰ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν μίξεις⁸, περὶ ὧν τελευταίων ἔχομεν μαρτυρίας, δὲν ἀπέφευγον καὶ τὴν μετ' ἄλλῶν ζῶων συνουσίαν, εἰς τάξιν ἄλλῶν ἑαυτοὺς καταβιβάζοντες.

Ὁ Χρυσόστομος μετ' ἀποστροφῆς ἀνεφώνει: « πολλοὺς εὐρίσκομεν γυναῖκας παρατρέχοντας, ἀλόγοις δὲ μιγνυμένους »⁹, Γρηγόριος ὁ Νύσσης, εἰς τὸν 4^{ον} κανόνα του, ὁμιλεῖ περὶ ζυφοφθορίας¹⁰, Βασίλειος δ' ὁ Μέγας,

1. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 310.

2. Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις ὁ βινηθεὶς δὲν ἐπετρέπετο νὰ γίνῃ ἀρχὸν ἢ ἱερεὺς. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, Ergänzungs Band, 227.

3. Ἰωάννου Νηστευτοῦ, Ἀκολουθία καὶ τάξις ἐπὶ τῶν ἐξομολογουμένων, PG, 88, 1909.

4. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 442.

5. Πβ. Ν. Σουβόρωφ, Πιθανὰ συστατικά τῆς εἰς ἐξομολογουμένους καὶ μετανοοῦντας ἀρχαιοτάτης τάξεως τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 405.

6. Βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 446.

7. Κλήμεντος Ρώμης, Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, PG, I, 813. Ν. Σουβόρωφ, Ἐνθ' ἀν., 8, 406, 414.

8. Κατὰ τὸν Προκόπιον (Ἀνέκδοτα, 60, 5), ἡ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Θεοδώρα: « ἐν μαστροπείῳ πολὺν τινα χρόνον ἐπὶ ταύτῃ δὴ τῇ παρὰ φύσιν ἐργασίᾳ τοῦ σώματος διατριβὴν εἶχε ». Ἐγραψε δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ Νηστευτής, ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ καὶ τάξει τῶν ἐξομολογουμένων (PG, 88, 1896): « Τὸ μέντοι τῆς ἀρσενοκοτίας μῦθος πολλοὶ καὶ μετὰ τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἐκτελοῦσι ». « Ὁ εἰς γυναῖκα ἐπὶ τὸν ἀφεδρῶνα ἀμαρτῶν καὶ μάλιστα εἰ οὐχὶ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις ποιήσας φανείη » ἐχωρίζετο τῆς κοινωνίας ἐπὶ τρία ἔτη. Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 403. Κατὰ μεταγενεστέρους Νομοκάνονας, ἐπικαλουμένους τὰς ἀποφάσεις τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ καὶ Γρηγορίου Θεσσαλονίκης, ὁ παρὰ φύσιν μετὰ γυναικὸς συννευρισκόμενος ὤφειλε ν' ἀπέχη ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη τῆς θείας κοινωνίας, ἢ δὲ σύζυγός του ἠδύνατο νὰ τὸν χωρῖση λαμβάνουσα ὀπίσω τὴν προικὰ τῆς καὶ τὴν προγαμιαίαν δωρεάν καὶ ἐκ τῆς περιουσίας του ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ ἐν τρίτῳ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς.

9. Χρυσόστομος, PG, 60, 472.

10. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 309.

παρὰ τοὺς μοιχοὺς καὶ ἀρρενοφθόρους, συγκαταλέγει καὶ τοὺς ζοφοφθόρους¹, ἐπιτίμια δ' ἐπιβάλλει εἰς τοὺς κτηνοβάτας Νικηφόρος ὁ Ὁμολογητὴς εἰς τοὺς κανόνας του², ἐν ᾧ Ἰωάννης ὁ Νηστευτὴς ἐζήτει, ἵνα ὁ ἐξομολόγος ἔρωτᾷ τὸν ἐξομολογούμενον «περὶ κτηνοβασίας καὶ ὄρνεοβασίας»³, περὶ ἀλογουμένων ὁμιλεῖ καὶ ὁ 16^{ος} κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου⁴, κατὰ τοὺς τελευταίους δ' αἰῶνας τῆς ἡμετέρας αὐτοκρατορίας, ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος ὁμιλεῖ διὰ τοὺς «ζοφοφθορίας ἐγκειμένους»⁵ καὶ κῶδιξ ΙΓ' αἰῶνος παρ' ἐμοὶ (φ. 29 β) περὶ κτηνοβασίας.

Καὶ τὸ κακὸν εἶχε μολύνει καὶ τὸ γυναικεῖον φύλον. Οὕτω Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἔγραψεν: «ἀλλ' αἶ γε ἀστειώτεροι τούτων ὄρνευσι Ἰνδικούς καὶ ταῶνας Μηδικούς ἐκτρέφουσι καὶ συνανακλίνονται παίζουσαι, σικίννοις τέρασι γανύμεναι»⁶.

Ὁ Χρυσόστομος πάλιν, ἐν τῇ ἐνάτῃ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ του, ὁμιλεῖ περὶ συνευρέσεως γυναικῶν μετὰ ζῴων⁷, ἔγραψε δὲ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος: «πεπειράται γοῦν καὶ τῆς τοῦ νῦν γένους γυνὴ κυνὸς εὐγενοῦς ἔρωτι κατασχεθεῖσα καὶ χρωτιζομένη τῷ κακῷ»⁸.

Ὁμιλῶν δὲ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ὁ αἰσχρολόγος Κρήσιος Στέφανος Σαχλίκης περὶ πόρνῃς, τὴν χαρακτηρίζει ὡς ἐχνηιογαμημένην, βινουμένην δῆλα δὴ ἀπὸ ἐχνη (= ἔθνη), ἦτοι ζῶα, ὡς λέγουσιν οἱ Κρήτες⁹, χειρίστη διαστροφή, ἣτις, δυστυχῶς, ἔχει καὶ παλαιότερα παραδείγματα. Οὕτως ὁ Αἰλιανὸς γράφει: «καὶ κύνες δὲ γυναιξὶν ἐπιτολμᾶν ἐλέχθησαν»¹⁰, ἔγραψε δὲ καὶ ὁ Πλούταρχος ὅτι πολλοὶ σύγχρονοὶ του γυναικῆς, μὴ ἀρκούμεναι εἰς τοὺς ἑαυτῶν σάφρονας ἀνδρας, ἐξ ἀκρασίας καὶ φιληδονίας, συνευρίσκοντο μετὰ κυνῶν ἢ τράγων¹¹.

Ὅρα ὅτι καὶ εἰς τὰ ἐξομολογητάρια ἀναφέρεται ὁ ἀσεληγίας εἰς κτήνος ἢ ὄρνεον¹², βδελυρία συνήθης παρὰ Ρωμαίους, παρ' οἷς ὑπῆρχον *belluarum*,

1. Μ. Βασιλείου, Κανονικαὶ ἐπιστολαί, PG, 138, 608.

2. Βλ. Πάλλη-Πορτῆ, Σύνταγμα, 4, 430.

3. PG, 88, 1893, 1912, 1921. Ν. Σουβόρωφ, Ἐνθ' ἀν., 8, 413.

4. Πάλλη-Πορτῆ, Σύνταγμα, 3, 53.

5. Ἰωσήφ Βρυέννιου, Τίνες αἱ αἰτίαι τῶν καθ' ἡμᾶς λυπηρῶν, 3, 119.

6. Κλήμης, Παιδαγ., 3, 4 (σ. 253, 21. Stählin).

7. PG, 60, 472.

8. ΕΠ, 1166, 28.

9. Στεφάνου Σαχλίκη, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἐρμηνεῖαι, στίχ. 710 (Παπαδημητρίου). Βλ. καὶ Φ. Κουκουλέ, Παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις εἰς τὰ *Carmina Graeca medii aevi* τοῦ G. Wagner (Λαογραφ., 3, 368). Τὸ ρῆμα περιφέρεται καὶ νῦν εἰς τὸ χωρίον Μυριοκέφαλα τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης.

10. Αἰλιανὸς, Περὶ ζῴων, 7, 19.

11. Πλούταρχου, Γαμικὰ παραγγέλματα, 139 b.

12. P. Dufour, Histoire de la prostitution, 1, 353.

caprarii καὶ anserarii, συντηροῦντες κύνας, αἴγας καὶ χῆνας διὰ τοὺς ἀνηθικούς σκοπούς των¹.

Σημειωτέον ὅτι συνεύρεσις μετὰ ζῴων δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, εἰμὴ εἰς μύθους (Λήδα-Ζεὺς, Παισιφάη-ταῦρος) καὶ παρὰ Θεοκρίτῳ².

Ἡ πολιτεία, ὡς τοὺς ἀρσενοκοίτας, οἷτινες καὶ ὡς λεπροὶ καὶ λεπρώσαντες, μεμολυσμένοι δῆλα δῆ, ἐχαρκτηρίζοντο³, οὕτω καὶ τοὺς ἀλογευομένους ἢ κτηνοβάτας ἐτιμῶρει.

Κατὰ τὰ Βασιλικά: «οἱ ἀλογευόμενοι, ἦτοι κτηνοβάται, καυλοκοπέσθωσαν»⁴, τὴν αὐτὴν δὲ ποινὴν ὀρίζει ὁ τε Πρόχειρος νόμος (39, 74) καὶ ἡ Ἐκλογὴ τῶν νόμων Κωνσταντινου τοῦ Πορφυρογεννήτου (PG, 113, 540).

Ἡ ἀλογευομένη γυνὴ ξίφει ἐτελειούτο, φιλανθρωπίας δ' ἀξιουμένη, ἀπὸ ἐλευθέρου, ἐγένετο δούλη⁵.

Ἐκ παραλλήλου, εἰς τοὺς ἀλογευομένους ἐπεβάλλοντο καὶ ἐκκλησιαστικαὶ ποιναί. Ὁ Μ. Βασίλειος, ἐπὶ παραδείγματι, ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη ἐστέρει αὐτοὺς τῶν ἁγιασμάτων⁶.

Κατὰ τὸν 16ον κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, οἱ ὑποπεσόντες εἰς τὸ ἀμάρτημα τοῦτο, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔτος, ὄφειλον νὰ μένωσιν ἐπὶ δέκα καὶ πέντε ἔτη ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ καὶ ἔπειτα τοὺς ἐπετρέπετο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ προσεύχωνται μετὰ τῶν ἄλλων Χριστιανῶν ἐπὶ πέντε ἔτη, μετὰ τὴν πάροδον τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ μεταλάβωσιν. Ὅσοι ὅμως, ὑπερβάντες τὰ εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη, εἶχον ὑποπέσει εἰς τὸ ἀμάρτημα τοῦτο, ὄφειλον νὰ μένωσιν ἐκτὸς τοῦ ναοῦ ἐπὶ μίαν εἰκοσιπενταετίαν καὶ εἶτα ἐπὶ πέντε ἔτη νὰ προσεύχωνται μετὰ τῶν Χριστιανῶν. Τέλος, ὅσοι γυναῖκας ἔχοντες καὶ τὴν πεντηκονταετίαν ὑπερβάντες ἡμάρτον, ἐλάμβανον τὴν ἁγίαν κοινωνίαν κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ βίου των⁷.

Γνωστὸν εἶναι πόσον περιορισμένοι ἦσαν αἱ Βυζαντιναὶ καὶ πόσον

1. Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 406, 414.

2. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, 2, 218.

3. Κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, οἱ ἀλογευόμενοι ἐθεωροῦντο μεμολυσμένοι ὡς οἱ λεπροί. Βλ. τὸν 17ον κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου (Πάλλη-Ποτλή, Σύνταγμα, 3, 56). Τὸ λεπροῦσθαι, ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἠθικῶς μολύνεσθαι, σύνθηδες κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. Μόσχου, Λειμονάριον, PG, 87¹, 2861. Ἐπιφθι καὶ ΒΒΠ, Β' II, 148. Περὶ τῆς συγγενείας λέπρας καὶ συφιλίδος, βλ. Edmond Dupouy, La prostitution dans l'antiquité, 2, 809, 101.

4. Βασιλικά, 60, 37, 85. Βλ. καὶ Ἀρμενοπούλου, Ἐξάβ., 6, 4, 4.

5. Ἐκλογὴ κατὰ τὸ Πρόχειρον μεταβιβλημένη (JGR, 4, 110, 24, 25, 26).

6. Ματθαίου Βλαστάρη, Σύνταγμα κατὰ στοιχείον (Πάλλη-Ποτλή, Σύνταγμα, 4, 220). Κατὰ μεταγενέστερα ἐξομολογητάρια, ἡ ποινὴ περιορίζετο εἰς διετὴ ἀπὸ τῆς κοινωνίας χωρισμόν. Βλ. Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 403.

7. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν 16ος (Πάλλη-Ποτλή, Σύνταγμα, 3, 53).

ἀπέφευγον τὴν ὄψιν τῶν ἀνδρῶν δσάκις ἐξήρχοντο ἐπικαλύπτουσαι οὕτω τὸ πρόσωπον δι' ὀθόνης, ἦν ἐκάλουν προσωπίδιον, ὥστε νὰ φαίνωνται μόνον οἱ ὀφθαλμοί, τὰ χεῖλη καὶ ἡ ρίς¹. Παρ' ὅλα αὐτά, εἰς παλαιότερους αἰῶνας καὶ μέχρι τοῦλάχιστον τοῦ Ζ', κατὰ συνήθειαν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, ἀλλὰ καὶ Ρωμαϊκὴν, δὲν ἦτο σπάνιον, γυμνούμεναι αἱ Βυζαντιναί, νὰ συλλοῦνται μετ' ἀνδρῶν εἰς τὰ λεγόμενα ἀνδρόγυνα λουτρᾶ.

Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, μνημονεύων τοῦ ἔθιμου, γράφει ἐν τῷ Παιδαγωγῷ του: «κοινὰ δὲ ἀνέωκται ἀνδράσιν ὁμοῦ καὶ γυναιξὶ τὰ βαλανεῖα, κἀντεῦθεν ἐπὶ τὴν ἀκρασίαν ἀποδύονται»²· καὶ πάλιν: «ἔξεστι δὲ τοῖς βουλομένοις τῶν ἄλλων τὰς οἴκοι κατακλείστους γυμνὰς ἐν τοῖς βαλανεῖοις θεάσασθαι· ἐνταῦθα γὰρ ἀποδύσασθαι τοῖς θεαταῖς, ὥσπερ καπῆλους σωματῶν, οὐκ αἰσχύνονται»³.

Καὶ ἐκόλαζον πολλαὶ τῶν οἰκοδεσποινῶν τὸ πρᾶγμα, οὐχὶ μετὰ ξένων ἀνδρῶν συλλοῦμεναι, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἰδίων δούλων ἐν τῷ λουτρῷ γυμνούμεναι καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀνατριβόμεναι⁴, τὸ σκάνδαλον ὅμως παρέμενε προκαλοῦν τὰς διαμαρτυρίας τῶν τε φρονίμων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱερῶν συνόδων, ὡς τῆς ἐν Λαοδικείᾳ καὶ τῆς ἐν Τρούλλῳ, αἵτινες διὰ τῶν κανόνων τῶν καθήρουν τοὺς κληρικοὺς καὶ ἀφώριζον τοὺς λαϊκοὺς τοὺς μετὰ γυναικῶν συλλουομένους⁵.

Τὸ σκανδαλῶδες ἔθιμον φαίνεται ὅτι μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰῶνων διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πολιτικῶν νόμων, οἵτινες ἐπέτρεπον τὸ διαζύγιον, ἐὰν ἡ σύζυγος συνελούετο μετ' ἀνδρῶν⁶, ἠλαττοῦτο, ὠρισμένως δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος εἶχεν ἐκλίπει, κατὰ μάρτυρα τὸν Θεόδωρον Βαλσαμῶνα, ὅστις, ἐρμηνεύων τὸν 77ον κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου, γράφει: «ὡς ἔοικε, πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ἐλούοντο ἱερωμένοι τινὲς καὶ μοναχοὶ καὶ λαϊκοὶ μετὰ γυναικῶν μὴ ἐπιστρεφόμενοι τῆς Ἀποστολικῆς θείας παραγγελίας»⁷, συμμαρτυροῦντα ἔχων καὶ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Παιδαγωγοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, παρατηροῦντα: «συνελούοντο ἄνδρες τὸ πάλαι γυναιξί»⁸.

Κατὰ τὸν IB' αἰῶνα συνελούοντο μόνον ἀνδρόγυνα ἐν δημοσίοις λου-

1. BBΠ, Β' II, 126, 177.

2. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 5 (σ. 255, 5· Stählin).

3. Κλήμεντος, Ἐνθ' ἄν., 255, 1.

4. Κλήμεντος, Ἐνθ' ἄν., 3, 4 (σ. 255, 9· Stählin).

5. Βλ. τὸν 30ὸν κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου καὶ τὸν 77ὸν τῆς ἐν Τρούλλῳ (Πάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 484· 3, 197).

6. Βλ. τὴν 117ην Νεαράν τοῦ Ἰουστινιανοῦ (JN, 1, 302· 2, 218) καὶ Κώδικα, 5, 18, 11, § 2.

7. Πάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 484.

8. Εἰς Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 5 (σ. 255, 1· Stählin).

τροῖς, δισχυριζόμενα: « μὴ κωλύεσθαι ὑπὸ τοῦ κανόνος (τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου) τούτου· σάρξ γὰρ μία εἰσὶ καὶ οὐδέν τι ἄσεμιμον δοκεῖ γίνεσθαι μέσον αὐτῶν μὴ διεστηκότων ἀλλήλων τοῖς σώμασι »¹, ἀντίληψις, ἣν ἄλλοι δὲν ἐδέχοντο, ἀφ' οὗ: « οἱ ὁμόζυγοι, εἰ καὶ ἐν πεφύκασι σῶμα καὶ ἀλλήλων μέλη τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὖν χρῆσθαι κακῶς οὐ χρὴ τοῖς οἰκείοις μέλεσιν »².

Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἐν τῷ Παιδαγωγῷ του, ὁμιλεῖ δι' ἀσχήμονας συμπλοκάς καὶ ἀσχήμονα καὶ ἑταιρικά φιλήματα, ὧν τὰ ὀνόματα καὶ ἀπαξιοὶ νὰ ἀναφέρῃ³, ὁ δὲ Ἰωάννης Λυδὸς μνημονεῦει ἐκλύτων φιλημάτων⁴.

Ποῖαί τινες ἦσαν αἱ ἀσχήμονες συμπλοκαί, καλῶς ποιῶν, δὲν περιγράφει ὁ πατήρ, εἰς τὰ ἑταιρικά ὁμῶς φιλήματα, τὰ καταγλωττίσματα τῶν ἀρχαίων, δέον νὰ καταλέξωμεν τὸ μανδαλωτὸν φιλίν, τὸ ὁποῖον οὕτω καλοῦσιν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, ἐπιμανδαλωτὸν δὲ οἱ ἀρχαῖοι αὐτῶν πρόγονοι.

Τὸ τοιοῦτον φίλημα ὁ Σουΐδας οὕτω περιγράφει: « ἐπιμανδαλωτόν· εἶδος φιλήματος ἐρωτικοῦ, ᾧ δεῖ τὴν γλῶτταν τῶν καταφιλούντων λείχειν »⁵, ὁ δὲ Φώτιος, ἐν τῷ Λεξικῷ του: « μανδαλωτόν· εἶδος φιλήματος, ὡς γιγλυμωτόν »⁶.

Κατὰ τὸ μεταγενέστερον ποίημα Περὶ γέροντος νὰ μὴν πάρη κορίτιν, τὸ φίλημα τοῦτο συνίστατο εἰς τὸ

*νὰ πιπιλίῃ ἕνας τάλλοῦ τὸ στόμα καὶ τὰ χεῖλη*⁷.

Τὸ νῦν μανδαλωτὸ φιλί, ὅπερ ἐν Κεφαλληνίᾳ καλεῖται βυζαστό, συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀπομυζᾷ ὁ εἰς τῶν φιλούντων τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ ἑτέρου, ὅστις πάλιν τὸ κάτω χεῖλος τούτου ἀπομυζᾷ.

Ἐπι τοιοῦτον ἦτο τὸ μανδαλωτὸν φιλίν τῶν Βυζαντινῶν, εἶναι πιθανώτατον⁸.

Ἄρισταίνετος, τέλος, ὁμιλεῖ περὶ μανικοῦ φιλήματος καὶ κατατριβῆς τοῦ στόματος⁹, ὁ δὲ Λουκιανὸς εἰς τοὺς Ἑταιρικοὺς διαλόγους του (5, 3) περὶ φιλήματος, καθ' ὃ προσηρομύζοντο τὰ χεῖλη, ὑπανοιγομένου τοῦ στόματος.

1. Θ. Βαλσαμών, Εἰς Πάλλη-Ποτλή, Σύνταγμα, 2, 484.

2. Θ. Βαλσαμών, Ἐνθ' ἄν. Περὶ τοῦ θέματος ἐπιθι ΒΒΠ, Δ', 460.

3. Κλήμεντος, Παιδαγ., 2, 10, 97 (σ. 215, 19, 29· Stählin).

4. Λυδοῦ, Περὶ ἀρχῶν, 3, 65.

5. Σουΐδας, ἐν λ. περιπεταστόν.

6. Φωτίου, Λεξικόν, ἐν λ. μανδαλωτόν. Ἐπιθι καὶ ΒΒΠ, Β' II, 147, 148.

7. Στίχ. 156 (CG, 110).

8. ΒΒΠ, Β' II, 147. Διὰ διάφορα εἶδη ἐρωτικῶν φιλημάτων παρ' ἀρχαίους Ἕλλησι, βλ. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, 2, 16 καὶ Εὐθίου Ληναίου, Ἀπόρρητα, σ. 92, 93.

9. Ἀρισταίνετου, Ἐπιστολαί, βιβλ. Α', ἐπιστ. 16, σ. 81 (Boissonade).

Εἰς τὰς ἀσχημοσύνας καὶ ἐρωτικὰς καὶ πορνικὰς χειρονομίας ἀνήκει ἡ μάλαξις ἢ καὶ σύνθλιψις τῶν μαστῶν τῆς γυναικός, περὶ ἧς μνεῖαν ποιοῦνται ὁ Ἀρισταίνετος, ὁ Ἀχμέτ, ἐν τῷ Ὀνειροκριτικῷ του¹, ὁ Ἀγαθίας καὶ Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος², εἶτα τὸ χειροτονεῖν τὸ αἰδοῖον καὶ οἱ διάφοροι γαλλισμοί³, ἧτοι ἡ καταμάλαξις, ὁ κνισμὸς (τσιμπημα)⁴ καὶ τὰ φιλήματα καὶ ἡ ἀπομύζησις τοῦ ἀνδρικοῦ μορίου, τὸ γλωττοδεψεῖν ἢ λειχάζειν τῶν ἀρχαίων, ἢ ἀπόλειξις τοῦ γυναικείου αἰδοίου⁵, ἧτις τελευταία πράξις ἐγένετο ἀφορμὴ διαφόρων ἀφροδισιακῶν νοσημάτων.

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἐν τῇ τριακοστῇ ὁμιλίᾳ αὐτοῦ εἰς τὴν β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἀσελοῦντας, τοὺς λέγει: «Τὸ στόμα ἡμῶν τετιμῆται δεχόμενον τὸ σῶμα τὸ Δεσποτικόν. Ἀκουέτωσαν οἱ αἰσχρῶς φιλοῦντες»⁶.

Τί ἔννοεῖ ἐνταῦθα ὁ ἱεράρχης διασαφηνίζει πολλοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας Θεόδωρος ὁ Βαλασμών, ὅστις, ἐρμηνεύων τὸν 70ὸν κανόνα τοῦ Μ. Βασιλείου, γράφει: «Τινὲς τῷ ἀφροδισίῳ πυρὶ διακαῶς ἐκκαίόμενοι, ὡς κύλικι χρῶνται τῷ γυναικείῳ αἰδοίῳ καὶ δι' αὐτοῦ, ὡ τοῦ μύσου! κατάπτυστον πόμα πίνουσι καὶ τὰ χεῖλη καταμαίνουσιν. Ἔτεροι λέγουσιν ὡς τινες, ἐρωτομανοῦντες, τὴν γυναικείαν καταφιλοῦσιν αἰσχύνῃ καὶ οὐκ αἰσχύνονται»⁷. Ἐγράψε δὲ παλαιότερον καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος (Ὀνειροκρ., 238, 1 ἐξ.): «ἕστερον δὲ τῷ χρόνῳ ἔμαθον ὅτι ἦν ἄρα ἀμφοτέροις ἔθος τοῦτο πράσσειν καὶ μὴ καθαρεῦν τὰ στόματα».

1. Ἀρισταίνετου, Ἐπιστολαί, βιβλ. Β', ἐπιστ. 17, σ. 150 (Boissonade). Ἀχμέτ, Ὀνειροκρ., κεφ. 128, σ. 79, 13 (Drexl). Πρόκειται διὰ τὸ ἀρχαῖον ῥῆμα βλιμάζειν, ὅπερ ὁ Ἀρισταίνετος καὶ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικόν (200, 37) ἐρμηνεύουσι διὰ τοῦ τιτθολαβεῖν.

2. Βλ. τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνθολογίαν, I, 271, 289 V, 294, 5.

3. Τὸ ὄνομα, πιθανώτατα, ἀπὸ τῶν γάλλων, ἧτοι ἀποκόπων, οἷτινες, μὴ δυνάμενοι νὰ πράξωσιν ὅτι οἱ ἄνδρες, ἐχρησιμοποιοῦν διάφορα ἐρεθιστικά τῶν γυναικῶν μέσα.

4. Τοῦτο ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Μανουήλ Φιλῆς (E. Miller, *Manuelis Philæ Carmina*, 2, 310), ὅταν, ὁμιλῶν περὶ φιλοπόρνου γραδός, γράφῃ ὅτι τὴν ἀκολασίαν τῆς

*αὐτὰι κλίνας βοῶσιν καὶ αὐτὰι λυχναί
ὄμως ἀπέστω καὶ κλίνη καὶ λυχνα
τὰ σίγματα κρᾶζουσιν ἀντὶ σιεντόρων
καὶ μαρτυροῦσι τὸν βίον τῆς πεμπέλου*

(στίχ. 91 ἐξ.). Βλ. καὶ τὸ νεώτερον ποίημα Περὶ γέροντος νὰ μὴν πάρῃ κορίτσι, στίχ. 86 (CG, σ. 108).

5. Νικηφόρου πρεσβυτέρου Κωνσταντινουπόλεως, Βίος Ἀνδρέου τοῦ κατὰ Χριστὸν σαλοῦ (PG, 111, 653). Λουκιανοῦ, Ψευδολογιστής, 25, 27.

6. PG, 61, 607.

7. Βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 229, 230.

Πρόκειται διὰ τοὺς τῶν ἀρχαίων αἰδοιολεϊκτας ἢ κυσολεϊκτας, ὧν ἡ ἐργασία ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ ἀρρητοποιεῖν, λείχειν ἢ φοινικίζειν¹ καὶ περὶ ἧς, κατὰ τὴν ἀπασχολούσαν ἡμᾶς περίοδον, ἐπανειλημμένως μνεῖαν ποιεῖται ὁ Ἄρτεμιδώρος², παλαιότερον δὲ καὶ ὁ Ἄριστοφάνης εἰς τὰς κωμῆδίας του³.

Νικίτας ὁ Χωνιάτης γράφει ὅτι Ἄνδρόνικος ὁ Κομνηνός, ἵνα στύσειν προκαλῆ, ἤλειφε τὰ αἰδοῖά του μὲ διαφόρους ἀλοιφάς, ἔτρωγε δὲ καὶ τὸ κρέας τοῦ ζώου σπίγγου, τὸ ὁποῖον διηρέθιζε πρὸς συνουσίαν⁴.

Ἄν τοῦτον ἐμιμοῦντο καὶ ἄλλοι, δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ βελαιώσῃ τις⁵, τοῦτο μόνον προσθέτομεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Ὅριβάσιος (Ἀπόσπ. 67) συνίστα εἰς τοὺς ἔχοντας ἀπρακτὰ μόρια τὰ ἐξῆς: «γυμναζέσθων σὺν τὰ κάτω μέρη τριβόμενοι τοῖς διὰ πεπέρους καὶ νίτρου καὶ εὐφορβίου ἀκόποις, καθευδέτωσαν δ' ἐπὶ μαλακαῖς κόιταις καὶ ἀναγινωσκέτωσαν ἀκολάστων ἀναγνώσματα⁶».

Κατὰ τὸν Ἄρτεμιδώρον, ἡ μεῖξις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐγένετο ἢ κατὰ φύσιν καὶ νόμον ἢ παρὰ φύσιν⁷ παρὰ νόμον π.χ. ἦτο ἡ συνουσία μετ' ἀνηλικίου ἀτόμου, παρὰ φύσιν δὲ γυνὴ νὰ βινῆ γυναῖκα⁸.

Ὁ Λουκιανὸς ἐν τῷ Εὐνούχῳ του (10) γράφει ὅτι: «μοιχὸς ἐάλω ποτὲ ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχων», ὅπερ χωρίον σχολιάζων ὁ Καισαρείας Ἀρέθας παρατηρεῖ: «κακέμφατον τοῦτο καί, ὅ φασιν οἱ ἰδιῶται, φύσιν πρὸς φύσιν⁹».

Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι, ὡς κατωτέρω θὰ λεχθῆ, φύσις ἐλέγετο τὸ αἰδοῖον τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς, κατὰ δὲ τὸν Ἡσύχιον, ἄρθρον τὸ αἰδοῖον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, τὸ βινητικὸν αὐτὸ σχῆμα ἐδήλου τὴν τοιαύτην

1. Hans Licht, Ἐνθ' ἀν., 2, 172, 174. Τὸ νὰ λείχη ἡ γυνὴ τὸ ἀνδρικὸν μόριον οἱ ἀρχαῖοι ἐδήλουν διὰ τοῦ λειβάττειν. Ἐνθ' ἀν., 174, 175.

2. Ἄρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 79, 10° 80, 27° 237, 22° 238, 11.

3. Ἄριστοφάνους, Ἀχαρνεῖς, 271· Ἴππεις, 1284· Εἰρήνη, 885. Βλ. καὶ Edmund Duprouy, La prostitution dans l'antiquité, 95.

4. ΧΝ, 417, 12.

5. Τὰ ἐντακτὰ τοῦ ἀνδρικοῦ μορίου κατέγραψεν ὁ Γαληνός, ΧΙΥ, 487 ἐξ. (Kühn), ὅστις, πρὸς διατήρησιν τῆς υγείας, συνιστᾷ, πρὸ τῆς συνουσίας, ν' ἀλείφεται τὸ σῶμα δι' ἐλαίου. Ποῖα φάρμακα μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληες πρὸς πρόκλησιν στύσεως (ἀφροδισιακά), βλέπε παρὰ Hans Licht, Ἐνθ' ἀν., 2, 228-229. Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, πρὸς ἀφροδισιασμόν, ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὁ μανδραγόρας. Κατὰ ἰατροσόφιον ἐποχῆς Τουρκοκρατίας: «Τὸ βάραμον εἰς τινὰς παρακινεῖ τὴν πορνείαν, ὁμοίως καὶ ὁ τζάγανος (=καρκίνος)». Κατὰ τὸ αὐτὸ ἰατροσόφιον: «ἂν θέλῃς νὰ σβύσῃς πορνείαν, βράσε φάκους, πῖε τὸ ζουμί τους καὶ προσοχὴν μιά, δύο, τρεῖς φορὰς καὶ γίνεσαι σάφρων». Ὅμοιος καὶ ὁ μυελὸς τοῦ προβάτου ἀφανίζει τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς. Κύπρου Χρυσάνθη, Ἐνα Κυπριακὸν ἰατροσόφιον (Κυπριακαὶ Σπουδαί, 15, Λαογραφικὸν παράρτημα, η).

6. Εὐτότου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 147.

7. Ἄρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 72, 9° 74, 25.

8. Εὐτότου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 16. Σ. Κουγέα, Αἰ ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Ἀρέθα λαογραφικαὶ εἰδήσεις (Λαογραφ., 4, 260).

κατὰ τὴν συνουσίαν στάσιν, ὥστε τὸ μῦθον τοῦ ἀνδρὸς νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸ τῆς γυναικὸς αἰδοῖον.

Κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα, ὁ Ἀρτεμίδωρος ἐν τοῖς Ὀνειροκριτικοῖς του δὲν ἀπαξιῶι ν' ἀναφέρῃ διάφορα βινητικά σχήματα καὶ τότε καί, φυσικά, καὶ παλαιότερον συνηθιζόμενα. Ἀπαριθμεῖ λοιπόν: «τὸ σύγχρωτα περαίνειν, ὅπερ καὶ κατὰ φύσιν τινὲς λέγουσι»¹, προσθέτων ὅτι τὸ σχῆμα τοῦτο ἦτο τὸ μόνον φυσικόν, ὅπερ ἀπὸ τὰ ζῶα οἱ ἄνθρωποι ἐδιδάχθησαν². Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ τοῦ κανονικοῦ βινητικοῦ σχήματος.

Ἄλλο σχῆμα, κατὰ τὸν συγγραφέα τῶν Ὀνειροκριτικῶν, ἦτο «τὸ ἀπεστραμμένην περαίνειν»³, βινεῖν δῆλα δὴ τὴν γυναῖκα ἔχουσαν ἐστραμμένα τὰ ὀπίσθια πρὸς τὸν βινούντα, σχῆμα, ὅπερ ἀναφέρει καὶ κείμενον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἐν ᾧ λέγεται ὅτι τῆς γυναικὸς ὁ ἔραστὴς «ἀπὸ πίσω τῆς τὴν βάζει»⁴.

Τρίτον σχῆμα ἦτο τὸ «περαίνειν τὴν γυναῖκα ἄνωθεν ἐπικειμένην καὶ ἐφιππαζομένην»⁵. Περὶ τοῦ σχήματος τούτου παρατηρεῖ ὁ Ἀρτεμίδωρος (78, 21): «Ἐν τούτῳ τῷ σχήματι ἤδεται ὁ ἀνὴρ ἄνευ κόπου. Ἄλλὰ καὶ τοὺς πλησίον λαθεῖν ἐπιτρέπει μὴ ἐν φωτὶ γινόμενον διὰ τὸ τοῦ ἄσθματος τὸ πολὺ ἀφαιρεῖσθαι»⁶.

Τέταρτον σχῆμα ἦτο τὸ «ὀρθῇ παρεστάναι κατὰ τὴν συνουσίαν»⁷ καὶ πέμπτον «εἰς γόνατα κειμένη μιγῆναι»⁸ ἢ «εἰς τὰ γόνατα προπίπτειν ἢ γονυπετεῖν», ὅπερ ἄλλως ἐξέφραζον καὶ διὰ τοῦ «ποιεῖν τὰ ἀπὸ γονατίου», συνευρίσκεισθαι δῆλα δὴ μετὰ γυναικὸς γονατιστῆς ἐπὶ τῆς κλίνης.

Ἀγιολογικὰ κείμενα ἀναφέρουσι καὶ τὸ «πρὸς πλευρὰν κοιμάσθαι»¹⁰, ἐν πολὺ δὲ μεταγενεστέρῳ κειμένῳ ἀναφέρεται ὅτι ὁ βινὼν σηκοσκελίξει τὴν γυναῖκα, ὑψώνει δῆλα δὴ πρὸς τὰ ἄνω τὰ σκέλη αὐτῆς¹¹, σχῆμα, οὕτινος μνεῖαν ποιεῖται καὶ ὁ Ἀριστοφάνης¹².

1. Ἀρτεμίδωρου, Ὀνειροκρ., 76, 15· 79, 1 (Hercher).

2. Ἀρτεμίδωρου, Ἐνθ' ἄν., 79, 1, 13.

3. Ἀρτεμίδωρου, Ἐνθ' ἄν., 78, 4.

4. Ἐπαινος τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 813 (Krumbacher).

5. Ἀρτεμίδωρου, Ἐνθ' ἄν., 78, 12. Πρόκειται διὰ τὰς τῶν ἀρχαίων κελητιζούσας καὶ καθιππαζόμενας γυναῖκας.

6. Τὸ σχῆμα τοῦτο, ὅπερ ἦτο λίαν ἀρεστὸν εἰς τὰς ἀρχαίας ἐταίρας, ἐδήλουν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληγες διὰ τοῦ κελητίζειν. Εἰς τοῦτο ἀποβλέπων ὁ Ἀριστοφάνης (Λυσιστράτη, 677) εἶπεν: «ἰπικώτατον γυνή».

7. Ἀρτεμίδωρου, Ἐνθ' ἄν., 78, 7.

8. Ἀρτεμίδωρου, Ἐνθ' ἄν., 78, 10.

9. Λουκιανοῦ, Λούκιος ἡ ὄνος, 10. Τὸ σχῆμα οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον: «εἰς γόνατα κύβδα ἰσάναί».

10. Λεοντίου Νεαπόλεως, Βίος τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, 75, 5 (Gelzer).

11. Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 671 (Krumbacher). Τὴν στάσιν ταύτην οἱ ἀρχαῖοι ἐξέφραζον διὰ τοῦ «αἶρειν τὰ σκέλη» (Ἀριστοφάνους, Ἐκκλησιαζ., 264 καὶ Εἰρήνη, 879).

12. Hans Licht, Ἐνθ' ἄν., 170.

Οἱ ἀκόλαστοι ἐχρησιμοποιοῦν, φυσικά, καὶ ποικίλα ἄλλα σχήματα, ὡς μᾶς ἀφίνει νὰ ὑπονόησωμεν ὁ Ἀρτεμίδωρος, ὅστις, μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἀνωτέρω, προσθέτει: « τὰ μὲν ἄλλα σχήματα δι' ὕβριν καὶ ἀκολασίαν καὶ παροιμίαν ἡδύρον ἀνθρώποι »¹.

Περὶ τῆς Θεοδώρας, π.χ., ὁ Προκόπιος λέγει ὅτι « ἐνδιεθρύπετο ταῖς νεωτέραις τῶν μίξεων ἐπιτεχνήσεσι »², λέγει δὲ καὶ Μαρία ἡ Αἰγυπτία: « οὐκ ἔστιν εἶδος ἀσελγές, οὐπὲρ οὐ γέγονα διδάσκαλος »³. Φαίνεται δ' ὅτι συνηθίζον πολλοὶ νὰ συνευρίσκωνται μετὰ τῶν συζύγων τῶν ἐντελῶς γυμνῶν ἢ λεπτῶν φοροῦσῶν χιτῶνα⁴ πβ. τοὺς στίχους:

*καὶ δλόγυμνην τὴν ἔκδυσεν μετὰ λινοῦ καὶ μόνον
καὶ μετὰ πόθου τοῦ πολλοῦ ἐπλήρωσαν τὸν ἔρων⁴.*

Ἐνταῦθα σκόπιμον κρίνω νὰ προσθέσω καὶ τὰ ἐξῆς εἰς τὰς σεξουαλικὰς ἀναφερόμενα σχέσεις, ὅτι δηλὰ δὴ κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς νόμους τῆς Κύπρου (MB, 6, 530 ἔ.) ἢ σύζυγος μεθ' ἧς ἐπὶ τριετίαν « κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἀοιδίμων βασιλείων », καὶ ἔννοεῖται ἡ Ἐκλογὴ τῶν νόμων (PG, 113, 501), ὁ σύζυγος ἦτο ἀνίκανος νὰ ἐκτελέσῃ τὰ συζυγικά του καθήκοντα ἠδύνατο νὰ παρουσιασθῇ πρὸ τοῦ ἐπισκόπου, μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ πράγματος, καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, ἥτις καὶ ἐπηκολούθει.

Φρονῶ δ' ὅτι διάλυσις τοῦ γάμου θὰ ἐζητεῖτο ὑπὸ τοῦ συζύγου, ἂν ἡ γυνὴ ἦτο λίαν ἐστενωμένη, συμπεραίνω δὲ τοῦτο ἐκ τῶν Βασιλικῶν (19, 10, 31), ἔνθα ἀναγινώσκωμεν: « ἡ ἐστενωμένη γυνή, ὥστε τὰ γυναικῶν μὴ ὑπομένειν οὐκ ἔστιν ὑγιής ».

Δὲν ἦσαν, δυστυχῶς, τότε σπάνιοι καὶ οἱ εἰς τὸ ἔπακρον τὴν ἀκολασίαν αὐτῶν ᾠθοῦντες καὶ συγγιγνόμενοι μετὰ τῶν συζύγων τῶν, ὅταν αὐταὶ ἦσαν ἔγκυοι ἢ εὐρίσκοντο ἐν ἀφῆδρῳ⁵, εἶχον, ὡς τότε δημωδῶς ἔλεγον: « τὴν συνηθείαν αὐτῶν »⁶ ἢ: « τὰς συνηθείας τῶν μηναιῶν αὐτῶν »⁷ ἢ: « τὰ μη-

1. Ἀρτεμίδωρου, Ὀνειροκρ., 79, 1.

2. Προκοπίου, Ἀνέκδοτα, 60, 21.

3. Μόσχου, Λειμωνάριον (PG, 87^a, 3712).

4. Ἀχιλλῆς, 1249, χ. Νεαπόλεως.

5. Κλήμεντος, Παιδαγ., 2, 10 (σ. 504^a Stählin). Ἰσίδωρος Πηλοσυσιώτης (PG, 78, 524). Ἐν Νομοκάνονι ΙΖ' αἰῶνος ψέγονται ὅσοι μολύνονται « ὁπόταν αἱ γυναῖκες δὲν εὐρίσκονται καθαραὶ », Ν. Πολίτου, Ἐν κεφάλαιον νομοκάνονος (Λογογραφ., 4, 338). Πβ. καὶ Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 441. Ὑπάρχει ἐν τῇ Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ (I, 103) ἐπίγραμμα τοῦ Διοσκορίδου, ἔνθα συνιστάται ἡ γυνή, ὅταν εἶναι ἔγκυος, νὰ τέρεται « ροδοειδέῃ πυγῇ ».

6. Βλ. Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν, χ. 673, φ. 194β. Διὰ τίνων λέξεων ἔδηλουτο παρ' ἀρχαίους ἡ ἔμμηνος ροή, βλέπε Κ. Κόντων, ἐν Ἀθηνᾶς, 6, 333 ἔξ.

7. Βλ. τὰς ἐπιτιμήσεις τὰς δημοσιευθείσας ἐν τῷ ὀγδόῳ τόμῳ τῶν Βυζαντινῶν Χρονικῶν τῆς Πειρουπόλεως, σ. 407, ὡς καὶ Σταφίδα, Ἰατροσόφιον (B.Gr.v., 2, 5).

ναῖα»¹ ἢ: «τὰς συνηθείας τῶν καταμηνίων αὐτῶν»² ἢ: «τὰ τῆς γυναικὸς συνήθη»³ ἢ: «τὰ γυναίκεια»⁴, πρὸς μεγάλην, ἔννοεῖται, βλάβην τῶν μελώντων νὰ γεννηθῶσι τέκνων⁵.

Ἐνταῦθα μετ' ἀποτροπιασμοῦ ἀναφέρομεν τὴν ρυπαρὰν ἑνίων Βυζαντιδων συνηθειαν, ἣν, δυστυχῶς, ἀκολουθοῦσι νῦν καὶ τῶν ἀπλοϊκωτέρων πολλαὶ γυναῖκες, καθ' ἣν, πρὸς πρόκλησιν ἔρωτος, κρυφίως δίδουσιν εἰς τοὺς συζύγους ἢ ἔραστὰς νὰ πῶσιν αἷμα ἐκ τῶν καταμηνίων των. Σαφῶς τὸ πρᾶγμα ἀναφέρει ὁ τοῦ Μ. Βασιλείου μαθητῆς Βασίλειος, γράφων: «Μολύνουσι γὰρ (αἱ γυναῖκες) καὶ ἐν ταῖς συνηθείαις τῶν καταμηνίων αὐτῶν, μὴ εἰδότας τοὺς ἄνδρας»⁶.

Καὶ ἐπειδὴ περὶ μαγικῶν μέσων ὁ λόγος, δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι, ὡς ἐξ ἀρχαίων καταδέσμων καὶ φιλτροκαταδέσμων γνωρίζομεν, ἐδένετο τοῦ ἐχθροῦ τὸ μόριον καὶ τῆς γυναικὸς ὁ κύσθος, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐπέλθῃ συνουσιασμός. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς καταδέσεως, ὅστις κοινότατος παρ' ἡμῖν τυγχάνει, ἀμπόδεμα καλούμενος, ἦτο λίαν συνηθῆς καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν, ὡς δεικνύουσιν αἱ ἐν χειρογράφοις συνταγαὶ πρὸς λύσιν, πρὸς δὲ σχετικαὶ παρὰ συγγραφεῦσι μαρτυρίαι⁷.

Ὅτι δὲ ἀπομιμήσεις τοῦ γυναικείου αἰδοίου θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς βασκανίας, θεωρῶ λίαν πιθανόν, στηριζόμενος εἰς τὸ ὅτι καὶ σήμερον, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ πονηροῦ ὀφθαλμοῦ, οἱ χωρικοὶ ἐξαρτῶσιν ἀπὸ τοῦ μετώπου τῶν ἵππων των

1. Μόσχου, Λειμωνάριον, PG, 87, 3096.

2. Ἰωάννης Νηστευτής, PG, 88, 1904.

3. Τὰ ἔμμηνα λέγονται συνηθῆια νῦν ἐν Ἡλείῳ, Θεσσαλονίκη, Θράκη, Κρήτῃ, Εὐβοίᾳ, Καστορίᾳ, Σάμῳ, Ρόδῳ καὶ Πόντῳ. Τὰ αὐτὰ καλοῦνται μῆνας ἐν Θεσσαλονίκη, ροῦχα δὲ ἐν Εὐβοίᾳ, Αἴνῳ, Λέσβῳ, Ἄνδρῳ, Σάμῳ, Σύρῳ καὶ Χίῳ. Κατὰ τὸν προμηνηνοευθέντα Νομοκάνονα (σ. 338) ἀναφέρονται γυναῖκες: «ὅπου καρφόνουσι τὰ συνηθεία τους εἰς τὸ νὰ μὴ κάμνουσι παιδία».

4. Τιμοθέου, Κανόνες, PG, 138, 893. Σταφίδα, Ἐνθ' ἀν. Τὰ καταμήνια τῶν γυναικῶν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουσι γυναικεῖα. Πβ. Ἀριστοτέλους, Ἱστορ. Ζ., 7. Παρ' Ἡσυχίου ἀγαγνώσκομεν: «γυναίκεια, τὰ ἔμμηνα». Νῦν ἐν Ρόδῳ καὶ Βερροίᾳ καλοῦνται ταῦτα γυναικεῖα.

5. Ὡς λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Παιδαγ., 2, 10 (σ. 212, 17· Stählin). Ἡδὴ ὁ Μωϋσῆς ἀπηγόρευε νὰ πλησιάζωσιν οἱ ἄνδρες τὰς συζύγους των: «ἦν ταῖς ἐπιμηνίαις καθάρσεσιν ἐνεσχημέναι τύχῳσι».

6. Σουβόρωφ, Ἡ συγκρότησις ἐξομολογητικῆς καὶ μετανοίας κανόνος (Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 407). Βλ. καὶ Ἰωάννου Νηστευτοῦ, Ἀκολουθία καὶ τάξις τῶν ἐξομολογουμένων (PG, 88, 1904). Κατὰ τὸν Πλίνιον, αἱ Ῥωμαῖαι, διὰ μαγικοὺς σκοποὺς, ἤλειπον τὰς παραστάδας τῶν θυρῶν τῶν ἐρωμένων με αἷμα τῶν καταμηνίων των. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, Ergänzungs Band, σ. 186.

7. Ἐπιθὶ τοῦ παρόντος τόμου σελ. 217-218.

ἀριθμὸν κογχυλίων, ἅτινα σήμερον καλοῦνται γουρουνάκια, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων δὲ χοιρίναι, ἅτε μιμούμενα τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον, ὅπερ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλεῖτο χοῖρος καὶ δελφάκιον.

Τοῦ λόγου παρεμπεσόντος, ἃς εἶπωμεν ὅτι αἱ Βυζαντιναί, κατὰ τὴν ἔμμηνον ροὴν καὶ πρὸς συγκράτησιν τοῦ καταρρέοντος αἵματος, ἐχρησιμοποιοῦν τεμάχια ὑφάσματος, τὰ ὁποῖα αἱ Ἀλεξανδριναὶ ἐκάλουν φυλακεῖα¹.

Καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, περὶ τῶν ὁδῶν τῶν Βυζαντινῶν πόλεων ὁμιλῶν, λέγει ὅτι ἡδύνατό τις νὰ ἴδῃ ἐν αὐταῖς καὶ « ράκος ἀποκαθημένης »².

Προστεθείσθω ἐνταῦθα ὅτι αἱ Βυζαντιναὶ ἐκάλυπτον τὰ περὶ τὴν αἰδῶ καὶ διὰ περισκελίδων, αἵτινες ἐλέγοντο βρακία ἢ καὶ μὲ τὴν λατινικὴν λέξιν φεμινάλια³.

Σημειωτέον ὅτι πολλοί, μετὰ τὴν συνουσίαν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν καὶ ἐκάλουν ἀμαρτίαν, ἔσπευδον εἰς τὰ λουτρά, ἵνα λουσοῦν⁴, ὁ Λουκιανὸς μάλιστα ὁμιλεῖ διὰ « θηλύτητος γέμουσαν εὐνήν, ἀφ' ἧς ἀναστὰς ἕκαστος εὐθύς λουτροῦ χρεῖός ἐστι »⁵.

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου δὲν φαίνεται, ἂν εἰς τὰ διάφορα πορνεία ὑπῆρχον τότε λουτρά, ὡς διὰ τὰ Ρωμαϊκὰ πιστοποιεῖ τὸ πρᾶγμα ὁ Πλαῦτος⁶.

Κανονικὸν βέβαια καὶ σὺνήθες ἦτο τὸ κατὰ φύσιν συνευρίσκεσθαι, ὑπῆρχον ὁμως καὶ οἱ εἰς ἀπηγορευμένας ἡδονὰς ἀποβλέποντες καὶ ἐν τῇ θήλει τὸ ἄρρεν ἐπιζητοῦντες⁷, παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν νόμων, οἵτινες, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐπέτρεπον τὴν περὶ ὕβρεως ἀγωγὴν⁸, οὗτοι δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸ διαζύγιον⁹.

Περὶ τῆς Θεοδώρας λέγει ὁ Προκόπιος ὅτι « ἐν μαστροπέῳ τῇ παρὰ φύσιν ἐργασίᾳ τοῦ σώματος διατριβὴν εἶχε, τὴν ὥραν ἐκ παντὸς ἐργαζομένη τοῦ σώματος », ὅπερ, διασαφηνίζων, λέγει ὅτι « ἐκ τριῶν τρυπημάτων

1. Δαμάσκιος, ἐν Βίῳ Ἰσιδώρου, § 52, σ. 124 (Did.).

2. ΕΟ, 298, 14.

3. Ἀχμέτι, Ὀνειροκρ., κεφ. 242, σ. 198, 199 (Drexl). Σουΐδας, ἐν λλ. φεμινάλια καὶ περισκελῆ.

4. Χρυσόστομος, PG, 63, 757.

5. Λουκιανοῦ, Ἐρωτες, 42.

6. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, 2, 112.

7. Γρηγόριος Νύσσης, PG, 46, 528. Μ. Βασιλείος, PG, 31, 449. Παλαιότερον καὶ ὁ Λουκιανὸς (Ἐρωτες, 28), βεβαιῶν τὸ πρᾶγμα, γράφει: « Γυναικὶ μὲν καὶ παιδικώτερον χρώμενον ἕξεστιν εὐφρανθῆναι διπλασίας ἀπολαύσεως ὁδοῦς διανοίξαντα ».

8. Βασιλικὰ, 60, 21, 9. Εἰς τὰς Ἀσίζας τῆς Κύπρου (MB, 6, 227) ὑπάρχει κεφάλαιον: « Περὶ τῆς γυναικας ὅπου ἀγκαλεῖ ἕναν ἄνθρωπον ὁποῦ πέφτει μετὰ τῆς παρὰ φύσης ».

9. Χριστοφιλοπούλου, Ἡ Ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ τὸ διαζύγιον (Ἀρχεῖον Ἰδιωτικῶν Δικαίων, 13, 232).

εἰργάζετο»¹, πληροφορία, ἣν παλαιότερον μὲν διὰ τὰς γυναῖκας ἐπιβεβαιοῖ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, γράφων ὅτι παρὰ πολλαῖς τῶν γυναικῶν « πόρος οὐδεὶς ἄβατος ἀκολασία » καὶ χαρακτηρίζων ὡς « κομιδῆ ἄθεον τὸ κατὰ φύσιν εἰς τοὺς παρὰ φύσιν κατασχύνειν πόρους »², μεταγενεστέρως δὲ ὁ Ι. Τζέτζης, γράφων ὅτι γυνή

ἀπὸ τριῶν εἰργάζετο ὁπῶν τὴν ἐργασίαν³.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλη ἐκτροπή παρατηρεῖτο τότε: ὑπῆρχον δῆλα δὴ γυναῖκες, αἵτινες, εἰς τὸ πάθος τοῦ αὐτοέρωτος ὑποκειμεναι, ὡς αἱ ἀρχαῖαι τριβάδες, τὰ ἀνδρῶν πρὸς ἄλλας γυναῖκας ἐποίουν. Ἦδη ὁ Ἀρτεμίδωρος ὁμιλεῖ διὰ γυναῖκα ὑπὸ γυναικὸς περαινομένην⁴, ἔγραψε δὲ καὶ ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸ ἔργον του Ἐρωτες (28) τὰ ἐξῆς, τὴν χρῆσιν ὀλίβου παρὰ ταῖς τότε γυναιξὶν ὑπαινισσόμενος: « Χρόνε, χάρισαι τὴν ἴσην ἐξουσίαν γυναιξὶν: ἀλλήλαις ὁμιλείωσαν ὡς ἄνδρες, ἀσελγῶν δὲ δργάνων ὑποζυγωσάμεναι τέχνασμα, ἀσπόρων τεράστιον αἰνίγμα, κοιμάσθωσαν γυνὴ μετὰ γυναικὸς ὡς ἀνὴρ », προσέθηκε δὲ καὶ ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης: « αἱ γυναῖκες ἀνδρίζονται παρὰ φύσιν γαμούμεναι τε καὶ γαμούσαι »⁵. Λέγεται δὲ καὶ ἐν τῷ Ἐπαιῶν τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στιχορρηγίῳ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος (στίχ. 675), ὅτι ὑπάρχουσι γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι: « κάμνουσιν το μοναχῆς των ».

Ἄς προσθέσωμεν, ὅτι κατὰ Ἰωάννην τὸν Νηστευτὴν (PG, 88, 1904): « οὐδὲ μὴν καὶ μαλακίζονται αἱ γυναῖκες, ὡς οἱ ἄνδρες », Βασίλειος ὁ μαθητὴς Βασιλείου τοῦ Μεγάλου πιστοποιεῖ ὅτι καὶ παρθένοι ἐμαλακίζοντο ὡς ἄνδρες, ὁμοίως δ' ἐν μεταγενεστέρῳ Νομοκάνονι σημειοῦται: « ὅταν αἱ γυναῖκες μαλακισθῶσιν αὐτὲς τοὺς ὡσπερ καὶ οἱ ἄνδρες »⁶.

Ἐνταῦθα παρατηρῶ ὅτι, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἀγίων πατέρων, τὰ πορνικὰ ἁμαρτήματα ἦσαν ἐπτά, ἐν τῶν ὁποίων τὸ τῆς μαλακίας⁷, καὶ ὅτι, κατὰ τοὺς αὐτοὺς κανόνας, κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν⁸, πολλοί: « τοὺς

1. Προκοπίου, Ἀνέκδοτα, 61, 18.

2. Κλήμεντος, Παιδαγ., 2, 10 (σ. 218, 15)· 3, 3, 21 (σ. 249, 4· Stählin).

3. Ι. Τζέτζου, Χιλιάδες, χιλ. 6, ἱστορ. 36, 36.

4. Ἀρτεμίδωρου, Ὀνειροκρ., 72, 9· 74, 25· 81, 7, 10.

5. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 3 (σ. 249, 3· Stählin)· Πβ. καὶ Λουκιανοῦ, Ἐταιρικοὶ διάλογοι, 5, 2. Ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, Ἀπολογία δευτέρα ὑπὲρ Χριστιανῶν (PG, 6, 444). Χρυσόστομος, PG, 60, 417.

6. X. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθηῶν ἀρ. 673, φ. 194 β. Ν. Σουβόρωφ, Ἐνθ' ἄν., 8, 392, 407.

7. Ἰδὲ Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 412. Ἐγραψε δὲ καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος (Ὀνειρ., 74, 14): « χειροτονεῖν δὲ τὸ αἰδοῖον εἰτις ὑπολάβοι ».

8. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, Ergänzungs Band, 177, 178.

αὐτοῖς ὑπουργοῦντας δούλους ἢ ἐλευθέρους, προσκαλούμενοι, ἐν ταῖς τούτων χερσὶ διὰ τοῦ παρ' ἐκείνων μολυσμοῦ τὰς ἐκρούσεις ποιοῦνται »¹.

Πρόσθετες ὅτι, κατὰ τὸ Κανονικὸν Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ: « ὁ μαλακίαν διαπραξάμενος, πλὴν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπιτιμᾶται, ξηροφαγία διαιτώμενος καὶ μετανόιας ἐκάστης ποιῶν ἑκατόν »². Κατὰ τὸν αὐτὸν ἱεράρχην, ὁ τοιοῦτος δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἱερωθῇ³. Κατὰ τὸν μαθητὴν δὲ τοῦ Μ. Βασιλείου Βασίλειον, αἱ μαλακιζόμεναι γυναῖκες ἐκωλύοντο τῶν ἁγιασμάτων ἐπὶ δύο ἔτη (Ν. Σουβόρωφ, Ἐνθ' ἄν., 8, 407). Εἰρήσθω ὅτι ὁ Σχολιαστὴς τῶν Ἰππέων τοῦ Ἀριστοφάνους (στίχ. 25) παρατηρεῖ: « Οἱ γὰρ ἀπτόμενοι τῶν αἰδοίων οὐχ ὡς ἤρξαντο, ἀλλὰ σπουδαιότερον κινουῦσιν ἐκπυρούμενοι τῇ συνεχείᾳ τῆς κινήσεως »⁴.

Πολλαί, ἵνα τὰς ἀκολάστους ὁρμάς των θεραπεύσωσιν, οὐ μόνον παρὰ τῶν ἑραστῶν ἀμοιβὴν δὲν ἐλάμβανον, ἀλλὰ καὶ ἐπλήρωνον αὐτούς⁵, ὡς δὲ καὶ πολλαὶ τῶν κοινῶν πορνῶν⁶. Ἄλλαι πάλιν συνήθιζον νὰ συνευρίσκωνται μετ' εὐνοῦχων, εὐχαριστούμεναι, διότι οὗτοι ἐβραδευρεύστων⁷.

Μέχρι τοῦδε ὁμίλησα περὶ τῶν συζυγικῶν σχέσεων τῶν Βυζαντιδῶν, πρέπει ἐν τούτοις νὰ τονισθῇ ὅτι τὰς σεξουαλικὰς τότε σχέσεις διηνούλυνε καὶ ἡ ὕπαρξις πορνῶν, ὧν μέγας ἀριθμὸς ὑπῆρχεν εἰς τὰς Βυζαντινὰς πόλεις καὶ αἵτινες ἐν ἰδιαιτέροις χαμαιτυπείοις, δημοσίοις ἢ ἰδιωτικοῖς, εἰς ἀπομακρυσμένα τῆς πόλεως μέρη κειμένοις⁸, ἢ ἐν καπηλείοις ἢ πανδοχείοις ἢ καὶ ἐν λουτροῖς ἐξέδιδον τὴν ὥραν.

Τὰ πορνεία ταῦτα, ὡς πληροφοροῦμεθα, βλέποντα συνήθως πρὸς τὴν ὁδόν, ἵνα αἱ κοιναὶ γυναῖκες δύνανται νὰ καλῶσι τοὺς παρερχομένους, ἢ

1. Ἰωάννου Νηστευτοῦ, Ἀκολουθία καὶ τάξις τῶν ἐξομολογούμενων, PG, 88, 1893, 1904, 1908. Pitra, Spicilegium Solesmense, 4, 429. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 446. Ν. Σουβόρωφ, Ἐνθ' ἄν., 8, 399, 412.

2. Αἱ ἡμέραι ὠρίζοντο εἰς ὀγδοήκοντα, προκειμένον περὶ μαλακίας γυναικῶν.

3. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 437.

4. Ἡ ἀποσπερμάτωσις, νῦν ἀπόχυμα, κατὰ τὸν μεσαῖον αἰῶνα ἐλέγετο θορός, Ἐπιθὶ τὸ Etymologicum Gudianum, ἐν λ. θορός.

5. Στεφάνου Σαχλίκη, Ἀφήγησις παραξένος, στίχ. 682 (Παπαδημητρίου).

6. ΒΒΠ, Β' Π, 158.

7. Ἐπιθὶ τὰ Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 370. Κατὰ τὸ Πηδάλιον: « ἐὰν γυνὴ πέσῃ με εὐνοῦχον, τρεῖς χρόνους ἐπιτιμᾶται ξηροφαγοῦσα μετὰ τὴν ἐνάτην καὶ γονυκλισίας ποιοῦσα καθ' ἐκάστην τριακοσίας. Κατὰ τὸν Ἰουβενάλιον (G, 366E-O), ὑπῆρχον Ρωμαῖαι, αἵτινες, ἵνα μὴ καταφύγωσιν εἰς ἀμβλωσιν, ἠρέσκοντο εἰς μαλακὰ φιλήματα καὶ συγκαίτασμούς μετ' ἀγνεύων καὶ νοθρῶν εὐνοῦχων. Πρόσθετες ὅτι κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους εὐνοῦχοι ἤρχοντο εἰς γάμου κοινωνίαν διὰ τοῦτο Λέων ὁ Σοφὸς διὰ Νεαρᾶς του (PG, 107, 621) οὐ μόνον ἀπηγόρευσε τοὺς τοιοῦτους γάμους, ἀλλὰ καὶ διέτασσε τὴν καθάραισιν τοῦ ἱερέως τοῦ τελέσαντος αὐτούς.

8. Κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον, Ὀνειροκρ., 73, 1, τὸ πορνεῖον ἐξαγακτριζέτο ὡς κοινὸς τόπος.

εἶχον διαμερίσματα χωριζόμενα διὰ στύλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἤπλοῦντο παραπετάσματα (βῆλα), ἣ εἶχον τὸν λεγόμενον « ἐνδότερον οἰκίσκον » ἢ « ἀπόκρυφον τόπον », ἔνθα αἱ ἁμαρτωλαὶ γυναῖκες ἤσκουν τὸ ἔργον των καὶ ἔνθα ὑπῆρχε κλίνη ὑπεστρωμένης σανίδας ἔχουσα ἢ ἐνίοτε ταινίας, πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν πελατῶν καὶ εὐχάριστον ἀναπαλμόν.

Ἄνωθεν ἐκάστου διαμερίσματος γνωρίζομεν ὅτι, κατὰ Ῥωμαϊκὴν συνήθειαν, ὑπῆρχε τίτλος (tabella), ἐν ᾧ ἀνεγράφετο ἢ εἰς τὴν γυναῖκα ὑπὸ τοῦ ἐπισκέπτου καταβληθησομένη ἀμοιβή, τὸ χάραγμα, ὅπερ ἦτο συνήθως εὐτελές, ὀλίγοι ὀβολοὶ ἢ, τὸ πολὺ, ἐν δηναρίον. Περὶ ἐξαιρέσεων δὲν γίνεται ἐνταῦθα λόγος.

Τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν οἴκων, ἐν οἷς, πλὴν τῶν οἰκεία βουλήσει ἢ ἔνεκα πτωχείας ἢ καὶ παραπλανήσεως ἐπιτηδείων προαγωγῶν νεανίδων, ὑπῆρχον, ἄκουσαι, καὶ αἰχμάλωτοι πρὸς ἐκμετάλλευσιν ὑπὸ τῶν ἀγορασάντων παραδιδόμεναι ἢ καί, κατὰ τοὺς παλαιότερους αἰῶνας, σεμναὶ παρθένοι, πρὸς τιμωρίαν εἰσαγόμεναι, διότι, ἀποκηρύξασαι τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν, εἶχον ἀσπασθῆ τὸν Χριστιανισμόν, τὴν διεύθυνσιν, λέγω, τῶν ἐταιρειῶν εἶχεν ἀναλάβει ἢ πορνοβοσκὸς ἢ γυνὴ προαγωγός, κερὰ ἢ πρῶτη καλουμένη, ἔργον τῆς ὁποίας ἦτο καὶ ἡ συμφωνία καὶ εἴσπραξις τῆς ἀμοιβῆς, πρὸς δὲ καὶ ἡ διὰ καταλλήλων ὑπαινιγμῶν ὑπόδειξις εἰς τοὺς ἐρωμένους τῶν ἁμαρτωλῶν ποῖα δῶρα ἔπρεπε νὰ προσφέρωσιν οὗτοι εἰς αὐτάς.

Τέλος σημειωτέον ὅτι ἡ δίαιτα καὶ ἀμφίσεις τῶν κοινῶν γυναικῶν, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἦτο οἰκτρὰ καὶ ὅτι πολλοὶ αὐτῶν εἶχον προσβληθῆ ἀπὸ ἀφροδίσια πάθη¹.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐπιθυμῶ νὰ διαλάβω περὶ προλήψεων τινων τῶν Βυζαντινῶν σχετιζομένων μὲ τὴν μεῖξιν τῶν φύλων.

Οὗτοι, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ των ν' ἀποκτήσωσιν ἄρρενα τέκνα, ἐπίστευον ὅτι θὰ ἐπετύγχανον τοῦτο, ἐὰν μετὰ τῶν συζύγων των ἐκοιμῶντο πρὸς δεξιὰν πλευράν. Τὴν γνώμην ταύτην ἀπηχεῖ τὸ Ὀνειροκριτικὸν τοῦ Ἀχμέτ, ἐν ᾧ ἀναγινώσκομεν: « Ἐάν τις ἴδῃ ὅτι ἀπεβάλετο τὸν ἀριστερὸν ὄρχιν, θῆλυ οὐ μὴ τέξει, διότι ἐκεῖθεν ἔσται ἡ θήλεια γονή. Ἐάν τις ἴδῃ ὅτι τὸν δεξιὸν τῶν ὄρχεων ἀπεβάλετο, οὐκ ἄρρενογονήσει »².

Ἦτο δ' ἡ πρόληψις αὕτη, ἣτις καὶ νῦν παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ ἐπικρατεῖ³, πολὺ παλαιότερα τοῦ Θ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν Διογένη Λαέρτιον (2, κεφ.

1. Περὶ τοῦ θέματος βλέπε ὅσα ἐκτενέστερον γράφονται ἐν ΒΒΠ, Β' II, 117 ἐξ., ἔνθα γίνεται μνεία καὶ τῶν ὑπὲρ τῶν ἀτυχῶν πλασμάτων μέτρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας.

2. Ἀχμέτ, Ὀνειροκρ., κεφ. 99, σ. 59, 7.

3. Καὶ σήμερον οἱ τὰ τοιαῦτα ἔμπειροι συγιστῶσιν εἰς τοὺς συζύγους, ἂν θέλωσι ν' ἀποκτήσωσιν ἄρρενα τέκνα, νὰ προσκλίνωσι κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνουσίας πρὸς δεξιὰν πλευράν. Ἐν Ρόδῳ, ὅταν τὰ πρῶτα σκιρτήματα τοῦ ἐμβρύου ἀκουσθῶσι κατὰ

3): «ὁ Ἀναξαγόρας ἔλεγε ζῶα γενέσθαι ἐξ ὕγρου καὶ θερμοῦ καὶ γεώδους, ὕστερον δὲ ἐξ ἀλλήλων καὶ ἄρρενα μὲν ἀπὸ δεξιῶν, θήλεα δὲ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν».

Ὁ Ἀρτεμίδωρος ἐν τοῖς Ὀνειροκριτικοῖς τοῦ ἐπανελημμένως τὴν ἀναφέρει¹, εἶπε δὲ καὶ ὁ Σωρανός: «Ἴπποκράτης ᾤετο ἐν μὲν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τῆς ὑτέρας συλληφθέντος τοῦ σπέρματος ἄρρεν ἀποτελεῖσθαι, ἐν δὲ τοῖς εὐωνύμοις θῆλυ», φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Γεωπονικοῖς (17, 6, 2), προκειμένου περὶ βοός: «εἰ δὲ καὶ βουληθείης ἄρρεν τεχθῆναι, τῷ καιρῷ τῆς ὀχείας τὸν ἀριστερὸν ὄρχιν ἀπόδησον, εἰ δὲ θῆλυ, τὸν δεξιόν»².

Οἱ ἐρευνῆται ἠθέλησαν νὰ διδάσῃ ἐνταῦθα καὶ Ἰουδαϊκὴν καὶ Αἰγυπτιακὴν ἐπίδρασιν καί, ἐπομένως, παλαιὰν κοινὴν πολλῶν λαῶν πρόληψιν.

Δὲν θὰ ἦτο δ' ἴσως περιττὸν νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα καὶ τὸ ἐξῆς χωρίον τοῦ Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου (ΕΠ, 1205, 42): «Ἴππος ἐξανημιμένη ἐν τῷ συνδυάζεσθαι, καὶ μάλιστα πρὸς βορρᾶν, τίκτει καλὰ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται. Τοῦτο δὲ καὶ ἀνθρώπους ποιεῖν ἠκούσαμεν περιεργότερον, μάλιστα δὲ ἀλογώτερον καὶ τοιούτοις ἑαυτοὺς εἰς τὸ πᾶν ἐπιτρέποντας ἔργοις ἀνεμολίσι, ὡς εἰπεῖν»³.

Προσθεθεῖσθω ἐνταῦθα ὅτι, κατὰ τὸν Νύσσης Γρηγόριον (PG, 38, 1081): «ἄρρεν δὲ γίνεται εἰ πεπεμμένον ἐστὶ τὸ τοῦ ἄρρενος σπέρμα. Ὅθεν οἱ νέοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὡς ἐπὶ πολὺ θηλύγονοι».

Ἄλλη πρόληψις ἦτο ἡ ἐξῆς: ἐπίστευον ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμποδίσουν τὴν μετ' ἄλλου ἀνδρὸς συνουσίαν τῆς συζύγου των, ἄν, πρὸ τῆς μετ' αὐτῆς συνουρέσεως, ἤλειπον τὸ μόνιόν των μὲ χολὴν ἰχθύος καλουμένου καύρου (ἴσως γαύρου)⁴. Ἐφρόνουν ἐπ' ἴσης ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐξακριβώσωσιν ἂν μία γυνὴ ἦτο παρθένος ἢ μὴ· τὸ πείραμα ἦτο ἀπλούστατον: εἰς καινὸν δοχεῖον

τὸ δεξιὸν μέρος, πιστεύεται ὅτι τοῦτο θὰ εἶναι ἄρρεν. Α. Βρόντη. Ροδιακὴ λαογραφία (Λαογραφ., 11, 567). Καὶ ἐν Θράκῃ δὲ πιστεύουσιν ὅτι, ὅταν ἡ κοιλία τῆς ἐγκύου εἶναι ἐξωγκωμένη μᾶλλον πρὸς τὰ δεξιά, θὰ γεννήσῃ αὕτη ἄρρεν. Ἄν δὲ πρὸς τὰ ἀριστερά, θῆλυ. Ἐλ.π. Σταμούλη· Σαραντῆ, Σύμμικτα λαογραφικά (Θρακικά, 1, 403).

1. Ἀρτεμίδωρου, Ὀνειροκρ., 1, 21, 26, 31 (σ. 23, 10· 28, 8 31, 10· Hercher).

2. Riess, Volkstümliches bei Artemidoros (Rh. M., 49, 179). Κατὰ Νομοκάνων ΙΖ' αἰῶνος, αἱ γυναῖκες, διὰ νὰ κάμωσιν ἄρρενα, ἔδιδον τὴν προσωπίδα παιδίου εἰς κύνας, ἵνα τὴν φάγωσιν ἢ ἐκράτουν ἢ ἐγύριζον τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ γεννηθέντος ἢ ἔτρωγον «κάποια βότανα μαντεμένα». Ν. Πολίτου, Ἐν κεφάλαιον νομοκάνωνος (Λαογραφ., 3, 386).

3. Βλ. καὶ Γεωπονικά, 17, 6, 3. Περὶ τῶν μέσων, ἅτινα μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι πρὸς ἀρρενογονίαν, βλ. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, 2, 76, 77.

4. Α. Κούζη, Μητροδώρας τὸ περὶ γυναικείων παθῶν τῆς μητέρας ἔργον (Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 20, 55).

ἔθετον σπέρματα φακῆς (φακοῦ) καὶ συνίστων εἰς τὴν γυναῖκα νὰ οὐρήσῃ ἐν τῷ δοχείῳ· ἂν τὰ σπέρματα ἐφρούσκωνον, ἦτο δεῖγμα ὅτι ἡ οὐρήσασα ἦτο παρθένος, εἰ δὲ μή, διακεκορευμένη¹.

Σχετικῶς ἐν Σολομωνικῇ ΙΘ' αἰῶνος ἀναγινώσκομεν: « Πᾶρε τοῦ ποντικοῦ τᾶχαμνὰ καὶ ξερανέ τα καὶ βάλε φωτιά εἰς ἓν μέρος καὶ ρίκεις ὀλιγὸ ἀπὸ τοῦ ποντικοῦ τᾶρχίδια ἐπάνω εἰς τὴν φωτιάν καὶ τὸ βάνεις μέσα εἰς τὴν κάμαραν καὶ καπνίζοντας ὅσες γυναῖκες εἶναι παντρεμένες ὅλες θὰ κατορηθοῦν καί, ἂν εἶναι κορίτσι, δὲν κατορειέται. Ἄν εἶναι χαλασμένο, θὰ κατορηθῆ καὶ βλέπεις, ἂν θέλῃς, καὶ τὸ λές »².

Ὅτι πολλαὶ κόραι, διαπαρθενεύομεναι, προσεπάθουν νὰ συγκαλύψωσι τὸ πάθημά των καὶ νὰ φαίνωνται παρθένοι, καὶ πιθανὸν εἶναι καὶ μαρτυρεῖται. Οὕτως ὁ Ἄρισταίνετος ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς του³ παριστάνει τὴν τροφὸν λέγουσαν πρὸς τὴν διακορευθεῖσαν: « Μηδὲν δεισῆς, ὦ παῖ, ἐγὼ σε τηρικαῦτα διδάξω πῶς ἂν ἡ πρὸ γάμου γεγонуῖα γυνὴ παρθένος ἔτι δόξῃ τῷ νυμφίῳ ».

Ἴδου τώρα καὶ μία συνταγὴ, τῇ βοηθεῖα τῆς ὁποίας αἱ διακορευθεῖσαι Βυζαντιναὶ προσεπάθουν νὰ φαίνωνται παρθένοι: « Σύμφυτον βοτάνην λειώσας ὑπόθεσ ἢ στυπτηρίαν σχιστὴν μετὰ δάφνης φύλλου ζέσας προσκλύζου »⁴.

Κατὰ τὸ μεταγενέστερον Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, αἱ διακορευθεῖσαι καὶ θέλουσαι ν' ἀποκρύψωσι τὸ πάθημά των:

*βάνουν, κλείουν καὶ ματώνουν
καὶ τὴν τρύπα τους ὀρθώνουν*⁵.

Σήμερον περὶ διακορευθεῖσας λέγομεν ὅτι εἶναι τρυπημένη, τὴν αὐτὴν δὲ φράσιν θὰ ἐχρησιμοποιοῦν καὶ οἱ Βυζαντινοί, ἀφ' οὗ ἡ παρθένος τότε ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἄτρητος⁶. Πιθανὸν δὲ ὅτι καὶ κεκομμένη θὰ ἐλέγετο αὕτη, ἂν κορὴν τις ἐκ τῆς σημερινῆς φράσεως: « αὕτη εἶναι κομμένη », ἀφ' οὗ τὸ ἀνδρικὸν μόριον παρὰ μὲν τῷ Ἀριστοφάνει (Λυσιστρ., 192) χαρακτηρίζεται ὡς ἵππιον τόμιον, κεῖται δὲ καὶ εἰς μεταγενέστερα κείμενα: « διακορευῆσαι· διαπαρθενεῦσαι οἶονεὶ διατεμεῖν »· καὶ ἄλλιν: « διαπεπαρθενεῦσθαι· τετμησθαι τῇ μίξει »⁷.

1. Α. Κούζη, Ἐνθ' ἀν.

2. Ταῦτα ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 9, σ. 204, χειρογράφῳ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

3. Ἄρισταίνετου, Ἐπιστολαί, βιβλ. Α', ἐπιστ. 6, σ. 30 (Boissonade).

4. Α. Κούζη, Ἐνθ' ἀν.

5. Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 660 (Krumbacher).

6. Προκοπίου, Ἀνέκδοτα, 3, 1, 17, 37.

7. Βαχμᾶννη, Anecdota Græca, I, 194, 15, 16.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ σημειῶ καὶ τὸ ἐξῆς: Γνωστὸν εἶναι ὅτι εἰς τὰ Βυζαντινὰ λουτρά ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐχρησιμοποιοῦν ἀποφιλωτικὰς ἀλοιοφάς, ὡς δὲ μανθάνομεν ἐκ κειμένου τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, τότε, πιθανώτατα καὶ παλαιότερον, αἱ γυναῖκες συνήθιζον νὰ ξυρίζουν τὰς περὶ τὸ αἰδοῖον τρίχας. Ὁ ἀθυρόστομος στιχοπλόκος λέγει ὅτι ἄλλαι γυναῖκες μεταχειρίζονται διαφόρους τρόπους πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν τριχῶν τοῦ προσώπου, ἀλλ' ὅτι:

*ἔναι καὶ ἄλλες ὁποῦ χροῖζον
ἄλλες διὰ νὰ τὰς ἐξυρίζον
τὰς βαστάζον εἰς τὰ σκέλη¹,*

ἔγραψε δὲ καὶ ὁ Σχολιαστὴς τῶν Βασιλικῶν τοῦ Ἀριστοφάνους (516): «παρέτιλλον καὶ οἶονεῖ ἐξέδερον τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον . . . τίλλουσι δὲ τὰς τρίχας αἱ νεόνυμφοι», συνήθεια σφριζομένη καὶ νῦν ἐν Λέσβῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὁ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀκμάσας Ἀγαθίας σαφῶς μᾶς μαρτυρεῖ, ὅτι δὲν ἦτο ἀνήκουστον τὸ πάθος τῆς παρανόμου συνουσίας, καὶ δὴ τῆς αἰμομιξίας γράφει λοιπόν: «Ὅποια οἱ νῦν ἀκολασταίνουσιν οὐ μόνον ἀδελφαῖς τε καὶ ἀδελφιδαῖς ἀνέδην μιγνύμενοι, ἀλλὰ πατέρες τε θυγατρᾶσι καί, τὸ δὴ πάντων ἀνοσιώτερον, υἱοὶ τὰς τεκούσας»² — καὶ ταῦτα παρὰ τὰς εἰς τοὺς αἰμομίκτας ἐπιβαλλομένας ποινάς.

Κατὰ τὰ Βασιλικά, ξίφει ἐτιμωροῦντο ἢ τυπτόμενοι καὶ κουρειόμενοι ἐρρινοκοποῦντο οἱ αἰμομίκται, εἴτε γονεῖς ἦσαν πρὸς τέκνα, εἴτε τέκνα πρὸς γονεῖς, εἴτε ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελφάς, εἴτε πρὸς ἄλλας συγγενεῖς, οἷον πατρὸς εἰς γυναῖκα υἱοῦ ἢ υἱοῦ πρὸς μητριαν ἢ ἀδελφοῦ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ του ἢ θείου πρὸς ἀνεψιᾶν ἢ ἀνεψιοῦ πρὸς θεῖαν³.

Κατὰ τὴν Ἐκλογὴν τῶν νόμων (PG, 113, 537), οἱ αἰμομίκται ἐρρινοκοποῦντο. Ἡ Ἐκκλησία τοὺς τοιοῦτους ἐπὶ τριετίαν ἐχώριζε τῆς κοινωνίας⁴.

Λέον ἐν τούτοις νὰ σημειώσωμεν ὅτι ὑπῆρχον καὶ οἱ σεμνοὶ καὶ τὸν Θεὸν φοβούμενοι καὶ τὸ μέτρον καὶ πρέπον κατὰ τὰς μετὰ τῶν γυναικῶν συνουσίας τηροῦντες. Οὕτω, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς συνίστα νὰ μὴ συνευρίσκαται τις μετὰ τῆς γυναικὸς του κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, καὶ δὴ

1. Ἐπαινος τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 538 (Krumbacher).

2. Ἀγαθίου, Ἱστορ., 116, 6. Τὰ διάφορα εἶδη τῆς αἰμομιξίας ἀπαριθμεῖ Ἰωάννης ὁ Νηστευτής, ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ καὶ τάξει τῶν ἐξομολογουμένων (PG, 88, 1893).

3. Βασιλικά, 60, 37, 75. Ἐκλογὴ τῶν Νόμων (PG, 113, 537). Ἐκλογὴ Ἰδιωτικῆ ἠδύχημένη, τίτλ. 17, 16 (JGR, 4, 43). Ἐκλογὴ κατὰ τὸ Πρόχειρον μεταβεβλημένη (JGR, 4, 110, 20). Ἀρμενοπούλου, Ἐξάβ., 6, 4, 1. Φωτίου, Νομοκάνων, Πάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 1, 303.

4. Σουβόρωφ, Ἐνθ' ἄν. (Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 403) καὶ Πάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 439, 445, 446.

ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἢ τῆς ἀγορᾶς ἐπανερχόμενος, τονίζων ὅτι «ποθεινότερα ἢ χρονιωτέρα συμπλοκή»¹.

Κατὰ τὸν Χρυσόστομον, πολλοὶ ἀπείχον τῶν γυναικῶν τῶν ἐν καιρῷ νηστείας², κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας Τιμόθεον, δὲν ἔπρεπε νὰ συνευρίσκωνται τὰ ἀνδρόγυνα κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακὴν: «διὰ τὸ ἐν αὐταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεισθαι»³, ὡς δὲ μαρτυρεῖται, ἀποχὴ ἐσημειοῦτο καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος⁴.

Κατὰ Θεόδωρον τὸν Βαλαμῶνα⁵, ὁ συνευρεθεὶς μετὰ τῆς συζύγου του κατὰ τὸ διάστημα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς δὲν ἐπετρέπετο νὰ κοινωνήσῃ κατὰ τὸ Πάσχα, εἰς πρόσφορα ἐπιτίμια ὑποβαλλόμενος. Κατὰ τὸν 3ον κανόνα τῆς ἐν Κερθαγένῃ συνόδου, ὁ ἱερωμένος ὁ μέλλων νὰ λειτουργήσῃ δὲν ἔπρεπεν ἀφ' ἐσπέρας νὰ συνευρεθῇ μετὰ τῆς συζύγου του, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ λαϊκὸς ὁ προτιθέμενος νὰ κοινωνήσῃ τὴν ἐπομένην⁶. Συνίστα δέ, κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, τὴν ἀποχὴν καὶ ὁ Γεωργηλᾶς κατὰ τὰ ἐξημερώματα τοῦ Σαββάτου, τῆς Κυριακῆς, τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ κατὰ τὰς Τεσσαρακοστάς, ἀκολουθῶν δέ, ὡς λέγει, ἀρχαίων σοφῶν παραγγέλματα, παρῆνει οἱ νέοι σύζυγοι νὰ συνευρίσκωνται «ποῦ καὶ ποῦ», οἱ δὲ γέροντες οὐδαμῶς, ἃ τε τῆς συνουσίας ἐξασθενοῦσης αὐτούς⁷.

Ἄνωτέρω ὠμίλησα περὶ βινητικῶν σχημάτων τοιούτων ἠδύναντο οἱ Βυζαντινοὶ νὰ λάβωσι γνῶσιν καὶ ἐκ σχετικῶν εἰκόνων.

Οὗτοι, παλαιότερον, Ρωμαϊκὴν κυρίως, ἀκολουθοῦντες συνήθειαν (πβ. ὠρισμένας τοιχογραφίας ἐν οἰκίαις τῆς Πομπηίας), δὲν ἀπέφευγον νὰ ζωγραφίζωσιν ἐπὶ πινάκων ἢ ἐν τοῖς τοίχοις τῶν δωματίων τῶν σκανδαλώδεις σκηνάς. Τοῦ πράγματος ἔχομεν ἐπανεπιλημμένως μνηεῖαν. Οὕτω, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ὁμιλεῖ διὰ τὰ ἀνάγραπτα τῆς ἀκολασίας σχήματα καὶ τὰ ἀναφανδὸν ἀνάγραπτα καὶ πανδημεῖ θεώμενα, διὰ στήλας ἀναισχύντους, καὶ δὴ περὶ ζωγραφιῶν παριστανουσῶν τὴν Ἀφροδίτην γυμνὴν συμπλεκομένην

1. Κλήμεντος, Παιδαγ., 2, 10 (σ. 215, 7, 12· Stählin).

2. PG, 59, 353.

3. Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, Ἀποκρίσεις κανονικαὶ (Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 338, 456). Κατὰ Νομοκάνονα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (Ν. Πολίτου, Ἐν κεφάλαιον νομοκάνονος, Λαογραφ., 3, 388), ψέγονται ὅσοι κοιμούνται καὶ κάνουν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν εἰς τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας. Νῦν οἱ ἐκ Σάντας τοῦ Πόντου πιστεύουσιν ὅτι ὅσοι συνευρίσκονται μετὰ τῶν γυναικῶν τῶν κατὰ τὰς Κυριακάς καὶ ἑορτὰς ἢ κατὰ τὴν Τεσσαρακοστήν, ἀποκτῶσιν ἀνάπηρα τέκνα ἢ λιὰν ἰδιότροπα. Μιλτιάδου Νυμφοπόουλου, Προλήψεις καὶ δεισιδαμονίες Σάντας (Ἀρχεῖον Πόντου, 16, 246, 247).

4. Στεφάνου Σαχλίκη, Ἀφήγησις παράξενος, στίχ. 879 (Παπαδημητρίου).

5. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 486.

6. Ματθαίου Βλαστάρη, Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον (Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 6, 191, 192).

7. Γεωργηλᾶ, Θανατικὸν τῆς Ρόδου, στίχ. 498 καὶ 502 (σ. 47).

μὲ τὸν Ἄρη, γυμνὰς κόρας, Σατύρους μεθύοντας καὶ μοριῶν ἐντάσεις καὶ τὸν Δία, ὑπὸ μορφήν κύκνου, συγγινόμενον τῇ Λήδῃ¹.

Βραδύτερον, Γρηγόριος ὁ Νύσσης ψέγει τὴν ἐπὶ τῶν κονιαμάτων τῶν τοίχων ζωγράφῃσιν εἰκόνων, αἵτινες ἦσαν: « τῆς ἐμπαθοῦς ἡδονῆς ὑπεκκαύματα ἀπογυμνούσης τῆς τέχνης, ἀπὸ μιμήσεως τὰ ἀθέατα »². Ἡ ἀπεικόνις δὲ τῶν τοιούτων σκηνῶν ἐξηκολούθησε καὶ εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν, ἀφ' οὗ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ζ' αἰῶνος ἢ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος διὰ τοῦ 100^{ου} κανόνος τῆς ἠναγκάσθη νὰ τὰς ἀπαγορεύσῃ, ἀφορίζουσα τοὺς ἀναγράφοντας αὐτάς. Ἐν τῷ κανόνι τοῦτω ἀναγινώσκομεν: « τὰς τὴν ὄρασιν καταγοητευούσας γραφὰς εἴτε ἐν πίναξιν εἴτε ἄλλως πῶς ἀνατιθεμένας καὶ τὸν νοῦν διαφθειρούσας καὶ κινούσας πρὸς τὰ τῶν αἰσchrῶν ἡδονῶν ὑπεκκαύματα οὐδαμῶς ἀπὸ τοῦ νῦν οἰφδῆποτε τρόπῳ προστάσσομεν ἐγχαρίττεσθαι· εἰ δέ τις τοῦτο πράττειν ἐπιχειρήσῃ, ἀφοριζέσθω »³. Ὁν κανόνα ἐπεξηγῶν Θεόδωρος ὁ Βαλαμῶν λέγει ὅτι οἱ ἐρωτομανοῦντες ἐν πίναξιν ἢ ἐν τοίχοις εἰκόνιζον ἐρωτίδια « ἢ καὶ τινα ἕτερα μυσαρά, ὅπως τὰς σαρκικὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας διὰ τῆς πρὸς τοῦτο ὁράσεως ἐκπεραίνωσιν »⁴. Τὴν συνέχισιν τοῦ ἐθίμου πιστοποιεῖ καὶ ἡ σύνοδος τοῦ 789, καθ' ἣν θεωρεῖται ἀπόβλητος καὶ ἐπιβλαβὴς ὁ ζωγραφίζων « σχήματα πορνικὰ καὶ θεάματα »⁵.

Μετὰ τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας, ἔχομεν κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα τὴν τοῦ Συμεῶνος Μεταφράστου, ὅστις, εἰς τὴν συνήθειαν ἀποβλέπων, γράφει: « αἱ πρὸς τὰ αἰσchrὰ κινούσαι τὴν ὄρασιν γραφαί, ἀζωγράφητοι »⁶.

Ἐντεῦθεν παρέλαβον καὶ μεταγενέστεροι Νομοκάνονες. Οὕτως ἐν κώδικι 11, κεφαλαίῳ 2^ῳ, τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν φέρεται: « Ἀρχὴ τοῦ Ζ στοιχείου περὶ ζωγραφίας ἀτίμου ὁποῦ ποιουσί τινὲς νὰ παρακινουῦνται ὁρῶντες εἰς πορνείαν ».

Οἱ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα σχολιασταὶ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου Ζωναρᾶς καὶ Βαλαμῶν, εἰς τὰ σχόλιά των, ὁμιλοῦσι διὰ « ζωγραφίας ἀσέμνους, ἃς ἐν τοῖς τοίχοις καὶ πίναξιν ἐνεχάρατον » ἢ « ἐν πίναξιν ἢ καὶ ἐν τοίχοις εἰκόνιζον »⁷, ἐξ ἧς διατυπώσεως ἄγεται τις νὰ δεχθῆ ὅτι αἱ τοιαῦται ζωγραφίαι κατὰ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος αἰῶνα εἶχον καταργηθῆ. Ὁ ἕτερος ἐν τούτοις τῶν ἐρμηνευτῶν, ὁ Βαλαμῶν, κακωτέρω σαφῶς μαρτυρεῖ περὶ τοῦ ἐναντίου, γράφων: « παρὰ τοῖς

1. Κλήμεντος, Προτρεπτικὸς πρὸς Ἕλληνας, κεφ. 4, 60, 1 (σ. 42, 25. Stählin).

2. PG, 44, 345, 656.

3. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 545.

4. Βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 546.

5. Mansi, τόμ. 12, 241 ἐξ.

6. Συμεῶνος Μεταφράστου, Ἐπιτομὴ κανόνων, PG, 114, 292.

7. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 545, 546.

οἴκοις πλουσίων τινῶν γραφαὶ τοιαῦται, καὶ ταῦτα χρυσόπαστοι, μετὰ πάσης ἀσχημοσύνης ἐξαικονίζονται »¹.

Πολλοὶ φρόνιμοι καὶ ἑαυτοὺς σεβόμενοι, περὶ τῶν εἰς τὰ σεξουαλικὰ ζητήματα ἀσχολουμένων ὀμιλοῦντες, μεταχειρίζονται λέξεις καὶ φράσεις, αἵτινες εὐφήμως ἐκάλυπτον τὰ ἀπρεπῆ καὶ ἐμείουν τὴν ἐκ τῆς αἰσχρολογίας ἐντύπωσιν: περὶ τοῦ μετὰ γυναικὸς π.χ. συνευρίσκεσθαι μετεχειρίζοντο τὰ ῥήματα γινώσκειν ἢ πλησιάζειν τὴν δεῖνα, συγκαθεύδειν μετὰ τῆς δεῖνα, συνδύζειν μετὰ τῆς δεῖνα, συνέρχεσθαι ἢ συνευρίσκεσθαι μετὰ τῆς δεῖνα, ὡς δῆλα δὴ οἱ ἀρχαῖοι περίπου μετεχειρίζοντο τὰ ὀμιλεῖν, συνεῖναι, μεί-γνυσθαι, διαλέγεσθαι, ἐπιτυγχάνειν, πλησιάζειν, κοινωεῖν, συγκατακοι-μάσθαι, συγγίγνεσθαι, συμπλέκεσθαι, ἀναβαίνειν τὴν γυναῖκα, εἰς ταῦτὸν ἔρχεσθαι². Ἄλλοι ὅμως, μὴ φροντίζοντες περὶ τῆς εὐπρεπειας, γυμνὰ τὰ ὀνόματα μετεχειρίζοντο³.

Περὶ τοῦ συνευρεθέντος λοιπὸν μετὰ γυναικὸς ἔλεγον, ὅτι οὗτος ἔπεσεν εἰς τὴν δεῖνα⁴ ἢ ὅτι κοιμᾶται μετὰ τῆς δεῖνα⁵ ἢ ἔχει τὴν δεῖνα⁶ ἢ πηδῶ τὴν δεῖνα⁷ ἢ τὴν φιλεῖ⁸ ἢ τὴν

1. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 546. Διὰ τὸ θέμα βλ. ΒΒΠ, Β' II, 117, 118.

2. Πολυδεύκους, Ὀνομαστ., 5, 92.

3. Ps.sc.m. 1, 319, 10.

4. Μόσχου, Λειμωνάριον, PG, 87^a, 2892, 3065. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (MB, 6, 162, 24). Ἐν χειρογράφῳ ὀνειροκρίτη τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Ἀθηνῶν, ἀρ. 1350, φ. 99^a, φέρεται: « μὴ πέσης εἰς γυναῖκα ». Βλ. καὶ τὸ Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 670.

5. Ἀχμέτ, Ὀνειροκρ., κεφ. 128, σ. 79, 14. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (MB, 6, 162, 24). Fr. Drexl, Das Traumbuch des Patriarchen Daniel nach dem cod. Vatic. Palat. Gr. 319 (BZ, 26, 309). Στεφάνου Σαχλίκη, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἐρμηνεῖαι, στίχ. 530 (CG, σ. 98). Βλ. καὶ Εὐθύου Ληγαίου, Ἀπόρρητα, 123. Ἐπιθι καὶ Λευῖτ., Κ', 10: « Ἀνθρώπος, ὃς ἐὰν κοιμηθῆ μετὰ ἄρρενος κοίτην γυναικὸς βδέλυγμα ἐποίησαν θανατούσθω ». Νῦν κοιμᾶμαι τὴν τάδε ἐν Κεφαλληνίᾳ, Μυκῶν, Κύθνῳ, Ἀπυράνθῳ τῆς Νάξου, Λευκάδι καὶ Καλλιπόλει σημαίνει συνευρίσομαι μετ' αὐτῆς.

6. « Τὸ γὰρ περαίνειν ἔχειν λέγομεν », Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 207, 15. Ἀρισταίνετου, Ἐπιστολαί, βιβλ. Α', ἐπιστ. 24, σ. 109 (Boissonade). Λουκιανοῦ, Ἐταιρικοὶ διάλογοι, 1: « Παθὼν τι πρὸς τὴν ὥραν τῆς κόρης ἤξιον γαμεῖν καὶ πείσας εἶχεν ». Λιβανίου, Ὑπὲρ Θαλασσίου, § 26 (τόμ. 3, 320, 12-Förster). Πβ. καὶ Σαχλίκη, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἐρμηνεῖαι, στίχ. 345 (CG, 76).

7. Στεφάνου Σαχλίκη, Ἀφήγησις παράξενος, στίχ. 862, 893 (Παπαδημητρίου). Τοῦ αὐτοῦ, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἐρμηνεῖαι, στίχ. 280, 402 (CG, σ. 74, 93). Πβ. καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχίου: « θρώσκει, ὀχεύει, ἔγκυον ποιεῖ » καὶ τὸ Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 1174.

8. « Βαίνειν: φιλεῖν », Ἡσύχιος. Σχολιαστῆς Πλούτου, Ἀριστοφάνους, 1093. Σαχλίκη, Ἀφήγησις παράξενος, στίχ. 809. Τοῦ αὐτοῦ, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἐρμηνεῖαι, στίχ. 66, 352, 606 (CG, 65, 76, 101). Γεωργηλά, Τὸ θανα-

γαμεῖ¹, ῥῆμα ὅπερ παρ' ἀρχαίους δὲν εἶχε τὴν σημασίαν ταύτην, ἣν παλαιότερον συναντῶμεν παρὰ Λουκιανῷ γράφαντι: «τὴν δὲ γυναῖκα εἰς τὴν ὁδὸν ἀνατρέψας γαμεῖν ἐβούλετο»², εἶτα παρὰ Στράβωνι, οὐτινος εἶναι τὸ ἐξῆς χωρίον: «Διονύσιος . . . ὅς γε προεγάμει μὲν παρεισιῶν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς νυμφοστολισθείσης»³, καὶ παρὰ Κλήμεντι δὲ τῷ Ἀλεξανδροεῖ, παρ' ᾧ ἀναγινώσκομεν: «τὰ γυναικῶν οἱ ἄνδρες πετόνθασι καὶ γυναῖκες ἀνδρίζονται παρὰ φύσιν γαμούμεναί τε καὶ γαμοῦσαι»⁴. Φέρεται δὲ καὶ ἐν τῷ Συναξαρίῳ τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν (στίχ. 810) καὶ ἡ σημερινὴ φράσις τῆς τὴν βάζει. Παράβαλε καὶ τὴν Βυζαντινὴν παροιμίαν: «πτωχὸς ἢ πλούσιος, ἂν δὲν τὴν βάλῃ, οὐδὲν κοιμᾶται»⁵. Εἶπε δὲ καὶ ὁ Λιβάνιος, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, διὰ νέον ὅτι, ἰδὼν οὗτος τὴν ὠραίαν κόρην καπύλου: «ἤξιόν γαμεῖν».

Περὶ γυναικὸς εὐκόλως τὴν ὄραν ἐκδιδούσης, ἔλεγον ὅτι τὸ κάμνει⁶ ἢ ὅτι τὸ δίδει⁷, φράσις, ἣν θὰ ἐχρησιμοποιοῦν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες, ὡς συμπεραίνω ἐκ τοῦ ὀνόματος ἀρχαίας πόρνης Πανδοσίας⁸ καὶ τοῦ εἰς πόρνην ἀποδιδόμενου ἐπιθέτου *δωσίπυγος*⁹ καὶ ὑπὲρ ἧς συνηγορεῖ καὶ

τικὸν τῆς Ρόδου, στίχ. 574 (CG, σ. 50). Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 234, 382 (Krumbacher). Καὶ νῦν φιλῶ σημαίνει διακορεῦω ἢ βινῶ.

1. «Ἐσθίων, πίνων καὶ γαμῶν», φέρεται εἰς τοὺς Στρωματεῖς τοῦ Κλήμεντος, 8, 12, 78. Σαχλίκη, Ἀφήγησις παράξενος, στίχ. 835, 870. Ἐν Κρητικῷ ἐγγράφῳ τοῦ 1184 ἀναφέρεται τοποθεσία Χαμογαμήσι (Miklosich-Müller, Acta et Diplomata, 3, 237). Ἐν μεσαιωνικῷ γλωσσαρίῳ ἀναγινώσκομεν: «γαμέας ὀχευτής», ὡς καὶ νῦν ἐν Πόντῳ (Φ. Κουκουλέ, Περὶ τῶν καταλήξεων -έας, -βρόχι, -αῖος, Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον, 6, 253) «λεῖπε δὲ τὸν γαμέα», φέρεται καὶ ἐν τῷ Ἐπιάνῳ τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 900.

2. Λουκιανῷ, Λούκιος ἢ ὄνος, § 32.

3. Στράβωνος, Γεωγραφικά, 6α, 8. Ἐπιθὶ καὶ Εὐτίου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 153.

4. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 3 (σ. 249, 3 Stählin). Πβ. τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Πλούτου τοῦ Ἀριστοφάνους, 958 καὶ βλ. Εὐτίου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 153, 156.

5. Karl Krumbacher, Mittelgriechische Sprichwörter, σ. 85.

6. Ἀρισταινέτου, Ἐπιστολαί, βιβλ. Β', ἐπιστ. 7, σ. 150 (Boissonade). Ἐν ταῦθα ἡ νέα λέγει πρὸς τὸν νέον: «Τὸν ἐμὸν ὡς ἐρωτικὸς ἤδη νεότημας πόθον. Τί φῆς; ποιήσεις ἢ δῆ; Ποιήσεις, οἶδα ἐγώ». Βλ. καὶ Σαχλίκη, Ἀφήγησις παράξενος, στίχ. 835, 847, 888 καὶ Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 652, 675 (Krumbacher).

7. Πβ. καὶ τὸ παρὰ Σαχλίκη:

χαροκοπῆ ἢ πολιτικὴ καὶ δίδει τὸ κορμὴν τῆς

(CG, στίχ. 256, σ. 73 πβ. καὶ στίχ. 362). Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον παρῆχεν καὶ χαρίζεσθαι. Λουκιανῷ, Ἐταιρικοὶ διάλογοι, 5.

8. ΕΠ, 1921.

9. Ἐκ φράσεων τὸ σῶμα δοῦναι, χρῆσασθαι καὶ διδοῦναι τὴν πυγὴν. Κ. Κόντου, Φιλολογικά σύμμικτα (Ἀθηνᾶς, 5, 127).

τὸ παρὰ Κλήμεντι ἀνέκδοτον, καθ' ὃ, ὅταν τις εἶπε πρὸς παρθένον: « γέγραπται παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου », ἐκείνη, μὴ ἐννοήσασα τὴν ἀσελήφ φράσιν καὶ νομίσασα ὅτι τῆς ὁμιλεῖ περὶ γάμου, τοῦ ἀπήντησε: « περὶ γάμου τῇ μητρὶ διαλέγου »¹. Προσθετέον ὅτι, ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ δίδει, παρὰ Σαχλίκη² κεῖται: « δίδει τὸ κορμὶν της » καὶ ἐν τῷ Ἑπαινω τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν: « δανείζει τὸ κορμί »³.

Πᾶσαι, ἐννοεῖται, αἱ ἀνωτέρω φράσεις καὶ λέξεις θὰ ἦσαν κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους πάγκοινοι, ἀφ' οὗ καὶ σήμερον ἔτι εἶναι τοιαῦται. Εἰρήσθω δ' ὅτι οἱ Βυζαντινοί, ἀντὶ τοῦ βινεῖν, ἔλεγον ποιεῖν τὴν πρᾶξιν⁴.

Ἐν τέλει ὡς προσθήσωμεν ὅτι οἱ διαρκῶς μετὰ πορνῶν συναναστροφόμενοι καὶ τὰς μετὰ γυναικῶν μείξεις συχνὰ ἐπιδιώκοντες καὶ εἰς Ἄφροδίτην νοσοῦντες ἔκαλοῦντο λούπακες⁵.

Τὰ αἰδοῖα καθ' ὅλου ἔκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κρυφὰ μέλη⁶ ἢ τὰ ἄσχημα⁷ ἢ ἀναγκαῖα⁸, τὰ ἀνδρικὰ δὲ γέιτονες⁹.

Παρ' Ἑσυχῶ ἀναγινώσκομεν: « γίτονας τὰ δύο αἰδοῖα »¹⁰. Φέρεται δὲ καὶ παρ' Ἀριστοφάνει ἡ λέξις εἰς τοὺς Ἀχαρνεῖς (στίχ. 1149).

Εἰδικῶς τὸ ἀνδρικὸν μόριον ἔκαλεῖτο ὑπὸ τῶν πολλῶν, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καὶ νῦν ἐν Κρήτῃ καὶ Κυκλάσι, νεῦρον¹¹, ἐπὶ τὸ σεμνότερον δὲ δέμας¹², ὡς ἦδη παρὰ τῷ κωμικῷ Πλάτωνα, καὶ βάλυλον δέ, φρονῶ,

1. Κλήμεντος, Στρωματεῖς, 3, 4 (27, 3· Stählin).

2. Σαχλίκη, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἐρμηνεῖται, στίχ. 256 (CG, σ. 73).

3. Ἑπαινος τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 1155 (Krumbacher).

4. Μόσχου, Λειμωνάριον, PG, 87°, 2956.

5. Κοσμάς Ἱεροσολυμίτης, PG, 38, 548.

6. Οὕτως ἐν μεταγενεστέρῳ χειρογράφῳ τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἀρ. 1350, φ. 93β. Νῦν ἐν Ρόδῳ κρυφὰ καλοῦνται τὰ αἰδοῖα, ἐν Κῶ δὲ μέλος τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον.

7. Μάρκου Διακόνου, Βίος τοῦ ἁγίου Πορφυρίου, 59 (σ. 48. 1· Grégoire-Kugener). Νῦν οἱ Κερασούντιοι τὰ αἰδοῖα καλοῦσιν ἄδκεμα κρέατα. Πβ. καὶ τὴν ἐν Θεσσαλονικῇ φράσιν: « κρέας θὰ μπῆ, κρέας θὰ βγῆ », ἐν ἧ τὸ πέος ὑποδηλοῦται.

8. « Τὸ αἰδοῖον ἀναγκαῖόν τε καλεῖται καὶ τῆς ἀνάγκης ἐστὶ σύμβολον » (Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 1, 47). Ἰ. Δαμασκηνοῦ, Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ, PG, 96, 1113.

9. Ἐν Πόντῳ γέιτον λέγεται τὸ ἀνδρικὸν αἰδοῖον. Φ. Κουκουλέ, Ἑσυχιανὰ, ἐν Ἀθηνῶς, 27, 63.

10. Ἡσύχιος, ἐν λέξει. Πβ. καὶ Εὐτύτου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 11.

11. ΕΠ, 1283, 33. Ἡ λέξις φέρεται καὶ ἐν τῇ Παιδιοφράστῳ διηγῆσει τῶν τετραπόδων ζώων, στίχ. 635 (CG, 163.) Πβ. καὶ τὸν κωμικὸν Πλάτωνα παρ' Ἀθηναίου, I, 5c, καὶ ἐπιθ. Εὐτύτου Ληναίου, Ἐνθ' ἀν., 47, 48. Νῦν νεῦρο ἐν Κρήτῃ καὶ Στερεῇ Ἑλλάδι λέγεται τὸ ἀνδρικὸν μόριον, νεῦρος δὲ (τὸ) ἐν Μυκόνῳ.

12. ΕΠ, 1283, 33. Τὸ δέμας ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης καὶ παρὰ τῷ κωμικῷ Πλάτωνα (Ἐνθ' ἀν.). Εὐτύτου Ληναίου, Ἐνθ' ἀν.

ἀφ' οὗ καὶ σήμερον οἱ Αἰγίεις καὶ Αἰγινῆται μπάμπαλο τοῦτο καλοῦσιν, ὡς βαμβαλίζον, ἤτοι αἰωρούμενον. Γράφει ἄλλως ὁ Ἑσύχιος: «βάβαλον αἰδοῖον» καὶ πάλιν: «βάμβαλον ἱμάτιον καὶ τὸ αἰδοῖον Φρύγες»¹.

Πρὸς τούτοις τὸ αὐτὸ ἐκαλεῖτο καὶ βίλλος καὶ βιλλίβιν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡρωδιανὸς καὶ ὁ Ἑσύχιος (ἐν λ. βιλλάς) καὶ ὡς ἐπιβεβαιούσι καὶ τὰ σημερινὰ βίλλος καὶ βιλλίβιν².

Πολὴ διαδεδομένη ἦτο καὶ ἡ ὀνομασία τὸ φυσικὸν καὶ ἡ φύσις³, νῦν φύσι, ἦν σημασίαν ἔχουσα μνημονευομένην παρὰ τῷ Καισαρείᾳ Ἀρέθῳ⁴, ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ τοῦ Θεοφάνους⁵, ἐν ἐπιγράμματι τῆς Παλατινῆς Ἀνθολογίας⁶, παλαιότερον ἐν τοῖς παπύροις⁷ καὶ μεταγενεστέρως ἐν τῷ Ἐπαινῶ τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν (στίχ. 101). Ὅτι δὲ τὸ ἀνδρικὸν μῶριον θὰ ἐχαρακτηρίζετο, ὡς καὶ σήμερον, ὡς αὐτῇ, δεικνύει ἡ Βυζαντινὴ παροιμία (Krumbacher, MGS, σ. 167): «πτωχὸς ἢ πλούσιος, ἀν αὐτὴν οὐ βάλῃ, οὐδὲν κοιμᾶται».

Ἀπὸ τὰς Ἀσίζας τῆς Κύπρου μανθάνομεν ὅτι ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐκαλεῖτο βέργα⁸, τὸν τύπον δὲ τσουτσούνα καὶ ψωλὴ μᾶς παραδίδει ὁ αἰσχρολόγος Σαχλίκης⁹, τὸ ἀρσενικὸν δὲ ψῶλος τὸ Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν¹⁰.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τέλος τοῦ da Somavera λέγεται σάρκα, καθ' ἑβραϊκὴν ἐπίδρασιν, ἀφ' οὗ ἡ λέξις βασάρ ἐδήλου καὶ τὴν σάρκα καὶ τὸ γεννητικὸν μῶριον¹¹.

1. Ἑσύχιος, ἐν λ. βάβαλον. Φ. Κουκουλέ, Ἑσυχιανὰ (Ἀθηνᾶς, 27, 63). Εὐτίου Ληναίου, Ἐνθ' ἄν., 61.

2. Εὐτίου Ληναίου, Ἐνθ' ἄν., 62.

3. Α. Κούτζη, Μητροδώρας τὸ περὶ γυναικείων παθῶν τῆς μήτρας (Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 20, 55).

4. Εἰς Λουκιανοῦ, Εὐνοῦχον, 10: «ἐάλω ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχων κακέμφοτον τοῦτο καὶ ὁ φασιν οἱ ἰδιῶται φύσιν πρὸς φύσιν». Νῦν φύσι λέγεται τὸ ἀνδρικὸν μῶριον παρὰ τοῖς Ποντίοις, ἐν Κύπρῳ, Θράκῃ, Κρήτῃ, Λακωνικῇ, Σάμῳ καὶ Κύθῳ.

5. «Ἀποσφάζουσιν Ἀθανάσιον τὸν μέγαν πατριάρχην Ἀντιοχείας, βαλόντες τὴν φύσιν αὐτοῦ ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ», Θεοφάνους, Χρονογρ., 1, 296, 19 (De Boor).

6. V, 44.

7. Wessely, Zauberpapyri von Paris und London, στίχ. 318.

8. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (MB, 6, 163, 17· 415, 5). Ἡ ὀνομασία καὶ ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ποιήματι Περὶ γέροντος νὰ μὴν πάρῃ κορίτσι, στίχ. 42 (CG, σ. 107). Νῦν βέργα ἐν Κεφαλληνίᾳ λέγεται τὸ ἀνδρικὸν μῶριον.

9. Σαχλίκη, Ἀφήγησις παράξενος, στίχ. 835 (Παπαδημητρίου).

10. Στίχ. 300.

11. Α. Κοραῆ, Ἀτακτα, 4, 490. Νῦν ἐν Λακωνικῇ καὶ Κύπρῳ σάρκα λέγεται τὸ αἰδοῖον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, ἐν ᾧ ἐν Κρήτῃ μόνον τὸ τῆς γυναικός.

Εἰρησθῶ ὅτι τὸ ἄκρον τῆς βαλάνου κατὰ τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα ἔκαλειτο βαλάνιον¹, πρὸς δὲ καὶ καυλός², νῦν καυλί.

Οἱ ὄρχεις τοῦ ἀνδρὸς ἐλέγοντο τότε λιμπὰ³ καὶ βόλοι δέ, βολέας δ' ἔκαλειτο ὁ τοιοῦτους μεγάλους βόλους ἔχων⁴.

Πρὸς τούτοις ἔκαλούντο, ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις, δίδυμοι, ἀλλὰ καὶ διδύμια⁵ καὶ ὄρχεις καὶ παραστάται⁶ καὶ μήδεα⁷, λέξις συνδετέα πρὸς τὸ μέζεα, τὰ ὅποια παρ' Ἡσιόδῳ δηλοῦσι τὰ αἰδοῖα⁸. Ὅρα ὅτι καὶ παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται: «μεζός αἰδοῖον» καὶ εἰς τὸ Etymologicum Gudianum (p. 383, 13): «μέζεα τὰ αἰδοῖα ὅτι μέσεά ἐστι τῆς οὐρᾶς, Σικελοὶ δὲ καὶ Ταραντῖνοι μέσα αὐτὰ καλοῦσι».

Ἄνωτέρω εἶπον ὅτι τὸ ἀνδρικὸν μόριον ἔκαλειτο φύσις. Διὰ τῆς αὐτῆς ὁμῶς λέξεως ἐδηλοῦτο καὶ τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ Ἰπποκράτους⁹ καὶ βραδύτερον τοῦ Καισαρείας Ἀρέθα, μαρτυροῦντος, ὡς εἴρηται, ὅτι εἶδος βινητικῆς σχήματος ἐλέγετο τότε φύσις πρὸς φύσιν¹⁰. Προσθεθεῖσθω ὅτι καὶ ἐν Νομοκάνονι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος φύσις καλεῖται τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον¹¹, οὕτω δὲ τὸ καλοῦσι καὶ οἱ Ἡπειροθεσσαλοὶ.

Παρ' ἀρχαίοις τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον ἔκαλειτο κύσθος. Ὅτι ἡ ὄνο-

1. Διήγησις τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου (Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, *Varia Graeca sacra*, 24, 16).

2. ΕΠ, 1485, 48. Ὅρα ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Δημητσάνῃ καυλί λέγεται τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον.

3. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (ΜΒ, 6, 347, 20). Λεοντίου Μαχαιρά, *Χρονικ.*, 1, 268, 254 (Dawkins). Νῦν οἱ ὄρχεις λέγονται λιμπὰ ἐν Ζακύνθῳ, Κεφαλληνίᾳ, Στερεῇ Ἑλλάδι, Ἡλείῳ, Καστορίᾳ καὶ Ἀδριανουπόλει.

4. Βλ. τοῦ παρόντος τόμου σελ. 454. Βόλια νῦν ἐν Χίῳ λέγονται οἱ ὄρχεις.

5. Διδύμια, ἤδη παρὰ Γαληνῶ. Ἡ ὀνομασία καὶ ἐν τῇ Διηγῆσει τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου (Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, *Varia Graeca sacra*, 45, 9). Ἐν κώδικι ΙΘ' αἰῶνος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἀρ. 1350, φ. 99α, οἱ ὄρχεις καλοῦνται διδύμια, οὕτω δὲ καὶ σήμερον ἐν Ζακύνθῳ καὶ Πελοποννήσῳ, δύμια δ' ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ Ἀρναίᾳ Χαλκιδικῆς· βλ. καὶ Α. Κοραῆ, Ἄτακτα, 2, 109. Τὰ διδύμια ἀναφέρει καὶ Γεράσιμος Βλάχος ὁ Κρής ἐν τῷ Θησαυρῷ του.

6. Κατὰ τὸν Πολυδεύκην, Ὀνομαστ., 2, 174: «Παραστάται πόροι ἀπὸ τῶν ὄρχεων εἰς τὸν οὐρητήρα κατὰγοντες καὶ ἐκπέμποντες τὸ σπέρμα».

7. «Ἰστέον δὲ ὅτι μήδεα παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ οἱ ὄρχεις παρὰ τὸ μέδειν ὅ ἐστι ἄρχειν, ἀρχὴ γάρ τις ἐν ζῳοῖς καὶ αὐτοί, ὡς δηλοῦσιν οἱ παλαιοί», ΕΠ, 234, 30. «Μήδεα καλεῖται τὰ βουλευματα καὶ τὰ αἰδοῖα», Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροφ., 43, 10.

8. Ἡσιόδου, Ἔργα καὶ Ἡμέραι, 510. Πβ. καὶ τὸ παρ' Ἡσυχίῳ: «μεζός αἰδοῖον».

9. Ἰπποκράτους, Περὶ γυναικ., Β', 37 (Α. Κοραῆ, Ἄτακτα, 4, 661). Ἀρτεμιδώρου, Ἐνθ' ἀν., 265, 24.

10. Ἀρέθα, Σχόλια εἰς Λουκιανοῦ Εὐνούχον, 10 (Λαογραφ., 4, 260).

11. Ν. Πολίτου, Ἐν κεφάλαιον νομοκάνωνος (Λαογραφ., 4, 386).

μασία αὕτη δημοδῶς θὰ διτηρήθη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους πείθει ἢ σημερινὴ ὄνομασία συστί = κυσθί παρὰ τοῖς Ἑλλησι τῆς κάτω Ἰταλίας (Καλαβρίας) καὶ τὰ σημερινὰ χύστος ἐν Σάμῳ, Ζακύνθῳ, Κεφαλληνίᾳ, Κρήτῃ, Ἀθήναις καὶ Κύπρῳ, ὁ χύστιον ἐν Πόντῳ, ὁ κύστε ἐν Τσακωνίᾳ καὶ χύστρο ἐν Κρήνῃ.

Κοινότατον καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας συνηθέστατα περιφερόμενον ἦτο τὸ μουνίν⁹, τὸ ὁποῖον ἄλλοι ἄλλως ἐτυμολογοῦσιν. Οὕτως ὁ Hubert Pernot σχετίζει τὴν λ. πρὸς τὸ βουνίν (mons veneris¹⁰), ἣν γνώμην ἀσπάζεται καὶ ὁ G. Rohlf⁸, ὁ P. Kretschmer δὲ πρὸς τὸ Βενετικὸν monin, mona, τὸ τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον δηλοῦν⁹, ὁ Κοραῆς πρὸς τὸ Σικελιωτικὸν μυλλός⁹ καὶ ὁ Γ. Χατζιδάκις πρὸς τὸ εὐνιον-εὐνί⁹.

Τὸ αὐτὸ ἐλέγετο καὶ κτένιον κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, τὸν Πολυδεύκη, τὸν Μιχαὴλ Ψελλὸν καὶ τὸν Θεσσαλονίκης Εὐστάθιον⁹, ἣν ὄνομασίαν διτηρήσαν καὶ οἱ σημερινοὶ Ἑλληνες, οἵτινες τὸ περὶ τὸ ἐφήβιον τοῦ γυναικεῖου αἰδοῖου μέρος καλοῦσι χτένι, τινὲς δὲ καὶ ἀπόχτενο.

Ἡ σχισμὴ τοῦ γυναικεῖου αἰδοῖου, τὸ σκιστὸ σήμερον, κατὰ τὸν Πολυδεύκη¹⁰, ἐκαλεῖτο σχίσμα καὶ διάσφαγμα.

Προστεθείσθω ὅτι νῦν οἱ κάτοικοι τῆς Κῶ τὴν γυναικεῖαν αἰδῶ καλοῦσιν, ὡς εἶπον, μέλος, ὄνομασία ἣτις φαίνεται καὶ μεσαιωνικὴ, ἂν μὴ καὶ ἀρχαία. Τέλος ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ τὸ τῆς γυναικὸς αἰδοῖον θὰ ἐκάλουν, ὡς ἦδη ὁ Ἀριστοφάνης (Εἰρήνη, 1951), σῦκον, δηλὸν καθίσταται ἐκ τοῦ ὅτι οὕτω καὶ νῦν καλοῦσιν αὐτὸ οἱ ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ Οἰνόςης τοῦ Πόντου ὁρμώμενοι, ὡς καὶ οἱ Ρόδιοι καὶ οἱ κάτοικοι Βελβενδοῦ Μακεδονίας.

1. G. Rohlf, Etymologisches Wörterbuch der Unteritalienischen Gräzität, ἐν λ. κύσθος. Πβ. καὶ τὸ παρ' Ἑσυχίου: «κυσός» ἢ πυγὴ ἢ γυναικεῖον αἰδοῖον⁹.

2. Βλ. καὶ Εὐτίου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 24.

3. Διήγησις παιδιόφρατος τῶν τετραπόδων ζώων, στίχ. 467 (CG, σ. 157).

4. Ἐν Jahresber. f. rom. Philologie, 5, 368.

5. G. Rohlf, Ἐνθ' ἀν., ἐν λ. μούνος.

6. P. Kretschmer, Der lesbische Dialect, 421.

7. Α. Κοραῆ, Ἄτακτα, 5, 221.

8. G. Hadzidakis, Einleitung, 39. Εὐτίου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 36.

9. Κλήμεντος, Προτρεπτικός, Β', 22, 5 (1, 17, 11⁹ Stählin). Πολυδεύκου, Ὄνομαστ., 2, 174. «Ὁ γυναικεῖος κτεῖς, οὕτω γὰρ ὀνομάζουσι τὴν αἰδῶ ἀισχυρόμενοι», Μιχαὴλ Ψελλοῦ, Μικρότερα ἔργα (Boissade, 440 ἔξ.). «Ὁ δὲ κτεῖς καὶ ἐπὶ τοῦ κρυφίου σωματικοῦ λέγεται, τὴν κλήσιν ἔχων διὰ τὰ περὶ αὐτὸν φαρδῶματα», ΕΠ, 1485, 48. Βλ. καὶ Εὐτίου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 17 καὶ Α. Κοραῆ, Ἄτακτα, 2, 213. Τὸ κτένιον εἶναι τὸ τῶν ἀρχαίων ἐφήβιον.

10. Πολυδεύκου, Ὄνομαστ., 2, 174.